

Srečanje.

Kako sem bil v mislih in sam s seboj;
čprav sem ga videl, ga nisem zapazil,
dokler ni bil tik pred menoj.

Klobuk je oddaleč že snel bil z glavé,
zdaj vem, kaj je hotel, saj se je priplazil,
a kakšne obraze imamo ljudje,
o Bože moj!

Ah, pred kom! pred menoj se mu zmedel je glas,
obraz se mu zmučil je v smeh grenak:
„Če bi mogli, gospod — kje je Radeča vas?“

Kako, rojak?

Da si slepec, z ušesom je ne zgrešiš,
in po vrhu še gluh, se pritiplješ do nje —
ne cepi se cesta, ni poti navzkriž,
pogovor razloči od prvih se hiš . . .
a nisem se spomnil na vbogaime
in pokazal sem Radečo vas mu molče.

Zjasnilo se vse mi potem je takoj, —
le: kakšne obraze imamo ljudje,
o Bože moj!

Oton Zupančič.

Pesem.

Bolj nežna nego dih,
 ki plah in tih
 čez talo gre ledino,
 bolj bežna nego ptic
 je lastavic
 let nad vode gladino,

tihotna kakor spev,
 ki vsak odmev
 ubranost mu premoti,
 samotna kakor soj,
 ki nad teboj
 hiti polnočne poti,

je tajna misel, glej,
 ki v duši tej
 dviguje k tebi krila —
 in vendar vse zemljé
 slast in gorje —
 nista je preme knila.

Oton Zupančič.

Poletno jutro.

Rosa je polje oblila,
 cvet in ptico orosila,
 iz nebeškega je morja
 zarja splula do obzorja.
 Potopim se v luč žarečo,
 v reko stopim plamenečo
 in v naročje, draga, zate
 zajmem polno zarje zlate.

Njiva cvete, solnce sije,
 rosne bisere mi pije —
 z jasnim pasom, hej, čez polje
 vračam židane se volje.
 Planem k dragi iznenada,
 sladko diha grud ji mlada —
 vsujem zarje ji na lici,
 v rožna nedrija devici!

„Na ti zarje, moja mila,
 ali bi me ne ljubila?“

C. Golar.

Izza kongresa.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

azila sem že," je odgovorila, „pa kdo more kaj takega zabraniti? V hiši je stanoval in niti na um mi ni prišlo, da bi se potomec stare in plemenite rodovine hotel igrati z mojo hčerjo“.

„Ošteti ga hočem, če je resnice kaj na tem.“ In hladno je pristavil: „Dostikrat si kuje človek nepotrebne upe ter vidi reči, katerih ni!“

Obstal je tik nje ter govoril z nepopisno oholostjo: „Glejte, dobra gospa! Moj gospod je veliki vojvod toskanski. Če bi le-ta hotel, da naj moj edini sin vzame njegovo hčer, bi si jo stari knez Neri-Corsini poprej malo ogledal. Prvič ima moj gospod toliko, da sam komaj živi! Drugič se pa pri nas majejo vsi prestolčki, tako da danes ne vemo, koliko časa bodo še stali. Take stvari so premisleka vredne in pameten človek jih ne more prezreti. Predno bi ji dal svojega sina, bi si jo ogledal! Verujte mi, signora!“

Zopet je postal prijazen: „Če se ne motim, prodajate steklo! Lepo zalogo imate. Morda bi vam ugajalo, prodajati beneško steklo. Bodite prepričani, gospa, da je najboljše steklo na svetu!“

Ves čas, ko je govoril, se je polagoma premikal k vratom. Prej, nego se je gospa Eliza zavedela, je stala že tik izhoda.

„Mudi se mi, imam še nekaj nujnih opravil! Saj veste, kako je, če se človek odpravlja na dolgo pot. Zbogom, zbogom, gospa!“

Sam ji je odprl. Ko je stala na hodniku, jo je minila vsa Češkova ošabnost. S tem jeguljastim diplomatom se ni dalo nič opraviti. Vedela je, da so vsi njeni in vsi upi hčere Fine uničeni!

Popoldne tistega dne je zbral Andrej Smole svoje prijatelje pri sebi v svojem stanovanju na Dunajski cesti. Okrog dolge mize so sedeli: France Jereb, dijak Prešeren, skriptor Kastelic, Metelko in Zupan. Prišli so, meneč, da potrebuje prijatelj tolažbe in da jih je v ta namen k sebi povabil. Bili so potrti, le Andrej se je kazal veselega, kakor bi se ne bilo nič pripetilo.

„Kaj je, šleva Kastelic?“ je vprašal skriptorja. Ta mu ni bil posebno simpatičen, zategadelj ga je navažno imenoval „šlevo Kastelica“.

Šleva Kastelic je odgovoril čemerno: „Kaj naj bo? Mi mislimo, da nam boš ti kaj povedal?“

„Ob eni se je odpeljal knez iz Toskane!“ se je vmešal Prešeren z žalostnim glasom. Usoda prijateljeva mu je segala do srca, da se je komaj ubranil solzam.

„In mladega je vzel s sabo! Sedaj se že drdrata proti Vrhniki.“

„Ne govorimo o tem!“ je prosil Smole. „Ne vem, kaj ti ljudje mislijo. Previsoki so zame! Svojo princesinjo naj oddado, komur hočejo. O tem ne bomo več govorili. Ta račun je sklenjen in prečrtan!“

„Čemu si nas potem klical?“ je vprašal Kastelic. „Mislili smo, da iščeš pomoči v naši tolažbi?“

Andrej se je zasmejal: „Tvoje pomoči, bratec Kastelic? Da me požira vrtinec v vodi, bi ti gotovo ne skočil za mano!“

Družba je pritrjevala. Andrej Smole je bil tudi nekoliko pro-roka! V trenutku, ko je Čop tonil v Savi pod Tomačevim blizu Ljubljane, je stal Kastelic na bregu. In ni se zmenil za prijatelja, ko je v valovih umiral. Hudobni jeziki so sikali, da je to storil ne iz bojzljivosti, nego iz kruhoborstva, ker se je tresel za skledo, h kateri bi bil rad prisedel! Ali kdo ve, kako je bilo, in kdo naj danes obsoja moža, ki je sedaj že davno izginil v zemlji kakor oni, katerega je odnesla Sava!

„Čemu si nas potem klical?“ je ponovil Kastelic s kislim obrazom svoje vprašanje.

Odgovorilo se mu je skoraj osorno: „Potrpi, šleva!“

Oglasil se je Zupan: „Piti nam vendar kaj daš? Že iz veselja! Ker si namreč osel, ki se srečno z leda vrača!“

„Sedaj še ne, Jaka!“ Oziraje se na zadnjo opazko, ki se je nekako dotikala razvozlane zaroke, je Smole še dodal: „Tvoja slabost je, da prerad govoriš o stvareh, ki jih ne umeš!“

„Alo! Počasi, šolobarda!“ je vpil Zupan. „Le ošaben ne bodi! Tudi Volk, alias Wolf, mi očita, da preveč govorim. Pa to je ostudna ošabnost korarja, ki žre iz državnega korita! No, pa ostanimo pri stvari! Ženiti si se hotel, dragi Andrejče! Ali izpodletelo ti je! Po ledu si lazil, pa si zopet srečno se vrnil. Prijatelji ti to privoščimo, zadnje namreč, da si se srečno vrnil. Zakon je gotova nesreča! Ni li res tako, France?“ Tu je sunil Metelka, ki je sedel tik njega.

Zakon je zakrament!“ je odgovoril ta resno.

„Pojdi se soliti!“ je kričal Zupan. „Kaj pa v starem testamentu, kje boš pa tam iskal svojega zakramenta? Meniš li, da sta Adam in Eva živela v konkubinatu? Odgovori mi, pusta katehetska duša!“

„V take šale se ne spuščam!“

„Aha, ti že vode zmanjkuje! No, pa zakrament ali nezakrament! Kdo ustvarja zakone? Mi mašniki jih ustvarjamo. Ustvarjamo jih pač, sami jih pa nočemo imeti, dasi smo prebrisani kakor lisice v Filisteji. Ergo je dokazano, da je zakon nesreča, ker je ni sreče na svetu, za katero bi božji hlapci ne iztezali svojih rok. In ergo je dokazano, da je za našega Andreja prava sreča, da se je vrnil z ledu, ne da si je polomil svoja rebra. Quod erat demonstrandum!“

Grohotal se je kakor gavran vrhu hrasta. Drugi se niso smejali, ker so videli, da Smoletu ne ugajajo prisiljeni ti dovtipi.

„To sem ti hotel povedati v tolažbo, prijatelj Andrej. Sedaj te pa na novo vprašam, nam res ničesar ne daš piti? Ničesar na jezik in ničesar pod zob? Taka dosedaj ni bila tvoja navada, ko imaš vendar vino v kleti in suho meso v shrambi! Mi smo potrebni! Vsaj jaz, ker mi tisti groši, ki jih dobivam za razlaganje starega testamenta, poidejo že v prvi polovici vsakega meseca.“

„Še nekdo pride,“ ga je zavrnil Smole. „In če ti prej pokažem vina, nisi več za resen razgovor.“

„Kdo naj še pride?“ se začudi Kastelic. „Morda Mešutar? Ali pa Tušek?“

„Ne Mešutar, ne Tušek,“ je odgovoril Smole važno. „Pričakujem prav odličnega gosta.“

„Kdo je?“ so hoteli vedeti vsi.

„Knez Volkonski, ruski general.“

Podaljšali so se jim obrazi, ker so čutili, da je njih tovarišija malo pripravna za takega dvornika.

„Kaj počnemo ž njim?“ je vzdihnil Zupan.

Kastelic pa je pristavil: „Še praznično oblečeni nismo!“

Nato je vprašal Metelko: „Čemu pride?“

„O naših razmerah se hoče poučiti in posebno o našem kranjskem jeziku.“

Z nevoljo ga je zavrnil profesor slovenskega jezika: „Kolikokrat, Andrej, naj ti še rečem, da govorimo slovenski jezik, a ne kranjskega.“

„Dobro! Poučiti se hoče o našem slovenskem jeziku in o prihodnosti, katero ima narod slovenski.“

„O prihodnosti!“ je izpregovoril Prešeren, „Ali sami kaj vemo o tej prihodnosti?“

Takrat je v predsobi nekaj zažvenketalo. Vsi so se dvignili s stolov. Smole pa je hitel k vratom, da bi sprejel prišleca.

Knez Volkonski je vstopil. Bil je vojaško opravljen in nekaj redov se mu je žarilo na prsili. Snel je plašč in odpasal si sabljo. Potem pa je podal Smoletu belo in nežno roko, ki je pozneje težke verige nosila v sibirskih rudnikih.

Z zvenečim glasom je izpregovoril: „Hvala vam, gospod Smole, da ste mi uslišali prošnjo! Morda me seznanite s prijatelji svojimi?“

Smole mu je predstavil po vrsti vse. Vedli so se precej nerodno, dočim se je obnašal knez, kakor da je bil že večkrat v njih družbi. Vsakemu je znal povedati prijazno besedo, tako da se je takoj vsem prikupil. Le Prešeren je temno gledal, ker je bil republikanec v mladih svojih sanjah ter je črtil vsakega aristokrata.

„To je mladi naš Prešeren,“ je govoril Smole, ko ga je predstavljal knezu, „in če se smem resno izraziti, potem pravim, da pričakujemo mnogo od njega. Pegaz je že osedlan, in ko ga zasede, pridirja kaj brzo vrh Parnasa!“

Volkonski je pesniku-začetniku stisnil roko. Ko so bili kneza posadili na častno mesto, je pozvonil Smole. Mlada, okroglolična služkinja je prinesla rdečega dolenskega vina v brušenih steklenicah. Prinesla je tudi kruha in soli.

„Hoteli smo vas sprejeti po slovanski šegi, svetlost!“ je del Smole ter točil vino v kupe.

„Krasno je to!“ In general si je odtrgal košček belega kruha, se ž njim doteknil soli ter ga zaužil. Vsi so trgali kruh, ga solili in jedli.

„Jaz pa, knez Volkonski,“ se je oglasil Zupan, „vas pozdravljam po stari kranjski navadi!“

To rekši, izpije polno kupo. Tudi knez je namočil ustnice ob svojem kozarcu, a vino se mu je bržkone videlo prekislo.

Smole je pripomnil: „Kislo je, svetlost, a naše gorice nam ne rode boljšega.“

„Kislo, a dobro!“ je vpil Zupan ter si svojo čašo zopet natočil.

„Torej smo zbrani!“ je pričel hišni gospodar. „In moji prijatelji so prinesli s sabo najboljšo voljo, odgovarjati vašim vprašanjem. Le škoda, svetlost, da ni med nami najfinejše glave, katero ima dandanes naša Kranjska dežela! . . .“

„Kdo je to?“ je vprašal general.

„To je naš Čop, naših učenjakov prvak!“

„Kako, da ga ni?“

„Služi tam zunaj pri Poljakih.“

„Pri Poljakih,“ je ponovil knez skoraj zaničljivo. „Pri njih se bode komaj kaj koristnega priučil!“

„Sicer pa tudi ni tak bog!“ se je vtaknil Kastelic zaničljivo vmes.

„Tiho, šleva!“ je zagrmel Zupan vmes. „Ti mu nasprotuješ, ker se bojiš za svojege biblijotekarja!“

Kastelic se je hotel razvneti, pa ga je Smole potolažil.

„Danes se ne pripravajte! Imamo preljubega gosta pri sebi!“

„Prav, pa pijmo!“ Zupan je zopet izpraznil svojo kupo.

General je po navadi salonsko izobraženega kavalirja prezrl prepir. Vljudno je pričel:

„Njegovo veličanstvo, naš car, je bil iznenaden, ko je čul narod v tej okolici govoriti jezik, ki je gotovo soroden našemu ruskemu jeziku. Kakov jezik je pač to?“

„Ti si na vrsti, Metelko! Ti odgovori!“ je izpregovoril Zupan.

Metelko se je zagledal v strop. Izvlekel je iz žepa veliko modro ruto ter si brisal ž njo obraz. Nasul si je tobaka v nos ter tlesknil s prsti.

„Jezik slovenski je, svetlost. Ali morda tudi samo narečje, tega vam danes še ne morem povedati. Majhna je njivica naše slovenščine in dve stoletji sta pretekli, da je ni nihče obdeloval. Plevel se je zarastel med drobnim klasjem, tako da dostikrat plevela od klasja ne moremo ločiti. Marsikaj bo treba preorati, marsikaj na novo obsejati in orjak bo moral biti, kdor bo hotel vsa ta dela dognati. Kdo pa ve, se bode li ta trud poplačal ali ne?“ —

Sedaj so hoteli vsi govoriti.

„Kaj sem vam pravil?“ je vpil Kastelic. „Ni li bila to zmeraj moja misel? Trudimo se za plevelom, ali samo čez plot nam je treba pogledati, pa je pred nami široka njiva zlatega klasja. Ilirščina, prijatelj, ilirščina, to je naša prihodnost!“

„Pojdita rakom žvižgat, ti in tvoja ilirščina!“ se je drl Zupan. „Če že moramo iz očetove kočice, pojdimo dalje in ne zgoj do nemškega Zagreba! Kaj veš ti o Slovanstvu, Kastelic? Od Peterburga pa do mehke Meke se razširja! Ali Kastelic nam svetuje, naj hodimo v Zagreb hruške kupovat!“

(Dalje prihodnjič.)

Iz učenega in neučenega Berlina.

Spomini. Spisal dr. Jos. Tominšek.

(Dalje.)

VI. Prebivalci.

erlincem se očita, da jih pravzaprav — ni! Češ, Berlin ni mesto z enotnim značajem, kakršnega imajo Dunaj, Pariz, London, ampak Berlin je le nekaka provincija, ki se v njej zbira najrazličnejše ljudstvo. Dunajčan, Parižan, Londonec so tipi: Dunajčan je tipičen Avstrijec, Parižan tipičen Francoz, in kdor pride iz Londona, je tipičen Anglež; nikdar pa ni Berlinec tipičen Nемец! Nemci sami bi se hudo uprli, ko bi kdo hotel smatrati Berlinge za njih zastopnike. — „Berlin je prebrzo zrastel v velikansko mesto in je preveč tujih elementov požrl in jih še požira, ne da bi jih mogel prebaviti“, tako se je izrazil star zdravnik, ki je na svoja stara leta iz provincije prišel še enkrat na berlinsko vseučilišče, da se pouči, v koliko je napredovala medicinska veda.

Mož je zadel pravo. Tujcev se naseljuje v Berlinu toliko, da je prvotna moč berlinskega miljeja prešibka, da bi si uspešno asimilovala tuje elemente. Zato berlinski naraščaj pravzaprav ne ve, kaj je in pri čem je, in odtod izvira nekaka nervozna nezadovoljnost z vsem, kar obdaja novodobnega Berlinca: doma je nezadovoljen s svojimi domačimi napravami — Berlinci so po svojem zaupnem govorjenju vsi prekucuhi —, ako pa stopi le en korak izven Berlina, je nezadovoljen z vsem, kar ni tako kakor v Berlinu, in postane lahko prav neznosen za vso svojo okolico. Ko se vrne domov, zabavlja tudi tu čez tujino, pa tudi čez dom; pohiti pa, če le more, zopet v tisto zanikarno tujino, zlasti na Dunaj in na Tirolsko.

Ker so v mestu združeni toli različni elementi, se kažejo med prebivalci tudi velika nasprotja in nasprotstva. Kar je sorodnega, se druži in goni hudo mržnjo nasproti vsemu nesorodnemu. V tem oziru je mesto razdeljeno, kakor bi kdo nalašč potegnili mejo. V središču so vsi visoki uradi, sploh „visoka“ vlada, malodane vse višje šole ter največje trgovine; torej je vse preračunjeno na oblast, parado in bogastvo; „mali“ ljudje si kar ne upajo blizu, razen

pozno po noči, ko strast in slast enotno družita vse elemente . . . Stanuje pa vsa ponosna in bogata gospoda v skrbno zaprtih palačah v zapadnem delu mesta (ki je ponosni Berlin- „West“), kjer ni gostilen, ne tovaren, ne trgovin. V severnem delu mesta je največ tovarniških delavcev, stanujočih izvečine v velikanskih poslopjih; proti vzhodu prehaja mesto v nekake kmetske odnošaje, a na jugu se zbirajo „mali“ ljudje vseh vrst, posebno takih, ki hodijo s trebuhom za kruhom, ki pa si tudi vse privoščijo, če si morejo: lahkomiselni veseljaki. Na severu in na jugu vidimo na ulici često prizore, kakor n. pr. v Napolju, seveda le, kar se tiče kretanja ljudstva, kričanja otrok in medsebojnosti med družinami; snaga in red pa sta tudi tod kakor po vsem Berlinu vzorna. — Ti okraji (centrum, zapad, jug, sever), ki se po njih mesto tudi razdeljuje, se med seboj ne poznajo skoraj nič. Jaz sem stanoval v „Opekarski ulici“, ki leži takoj ob Sprevi, tik ob centru, a se po mestni razdelitvi res že prišteva k severnemu delu, in vendar te ulice ni niti po imenu poznal gospod, ki je bival že več let v Berlinu, seveda v ponosnem Westu; češ, v one kraje še ni zašel. — Prav tako pa so zapadni deli mesta kakemu „severnjaku“ znani kvečjemu, kolikor jih je videl s cestne železnice, vozeč se v nedeljo popoldne v Grunewald.

Nasproti tujcu in tudi v medsebojnem občevanju pa vidimo povsod sicer nekaj manjšo gostobesednost, kakor smo je vajeni, če smo prišli n. pr. iz Italije, a zato pravo in očitno prigojeno, če ne prirojeno vljudnost. Da bi se ljudje kar na ulici tako sprli, kakor to vidimo na Dunaju n. pr. med branjevkami in med izvoščeki, ali kakor sem to videl v sicer dokaj olikanem Milanu celo med izprevodniki cestne železnice, to bi bilo za Berlin nezaslišano. In tujcu postreže vsak rad in prijazno. — Večkrat kaj slišimo o zapetosti Berlinec; doma pri njih je ne bomo našli in o njej gođrnjajo kvečjemu tisti tujci, ki so vajeni, da se jim po svetu vse kar vsiljuje in ponuja in da vse cepeta za njimi. Tega v tem mestu navadno ne najdemo in ta — rekel bi rezerviranost se marsikomu morda zdi podobna nepostrežljivosti, zapetosti. Ako pa bivaš nekaj časa med tem ljudstvom, ki je v veliki večini vajeno čas porabiti za delo in ga ne izgublja z besedičenjem, potem ti bo ta lastnost prav všeč. Sicer pa se tudi temu ljudstvu polagoma odpre srce in čudil se boš, kaka, skoraj prijateljska prirčnost stopa pri tem in onem znancu že čez malo časa na dan.

Neprecenljive vrednosti je, da v tem mestu tujec ni naprosto sredstvo za obogatenje in predmet za čim izdatnejše oskubenje,

kakor velja to za vso Italijo in za mnoge planinske kraje; za določeno ceno se domačinu in tujcu postreže popolnoma enako, in če bi se tujec v čem ne spoznal, ga prijazno pouče. Le kaka zakotna, v slabem pomenu židovska trgovina bo skušala ociganiti neveščaka, ki pa je morda tudi Berlinec; kajti kdo ve v tem velikem mestu prav ločiti domačina od tujca?

Govore se namreč v Berlinu kar „vsi jeziki sveta“ in shajajo in nastanjajo se zastopniki kar vseh narodov. Najlaglje se to opazuje v restavrantih, kjer se more razviti miren pogovor. Jaz sem ostal zvest isti gostilni; zato sem mogel sistemno opazovati gibanje tujcev, pravih in že udomačenih. Nemcev raznih narečij, umljivih in neumljivih, je bilo jedva polovica. Stalno svojo mizo pa je imela družba Japoncev. Ti Japonci! Neverjetno, kako jih preobražuje zapadna kultura. Njih azijsko obličje postaja bolj in bolj evropsko, čim dalje so tu; oči so že manj poševne, kosti manj napete, lasje mehkejši, postava manj skrivenčena, no, in kratkovidni so kar vsi, tako da morajo nositi naočnike. Govore pa mehko, nekako kakor Poljaki. Japonke pa so celo nežne stvarce s finimi obrazki; znanec, ki je bival med Japonci več let, mi je prišepnil: „Japonci so največji lopovi in potuhnjenci na svetu, a Japonke so najfletnejše ženske na svetu; na to prisegam!“ S čim so se pečali moji japonski znanci v Berlinu, ne vem; premožni so bili vsekakor, pa tudi skromni in vedli so se neprisiljeno, kakor bi bili doma. —

Slovanov je v Berlinu mnogo, zlasti seveda Poljakov. Na ulici, v trgovinah, povsod se je slišalo govoriti poljski in so se videli poljski obrazi, zlasti ženski. Tudi v moji gostilni je bilo stalno poljsko omizje, vrhutega so prihajali poljski tujci samo kot potniki; možaki so bili vobče malo preveč zaliti, a ženske so zbujele pozornost; saj je znano, da spadajo Poljakinje — pikantne okrogle postave — med najlepše ženske. — Tudi Rusa sem mogel srečati kjerkoli: na ulici, na vseučilišču, v knjižnici, v muzeju, v gostilni; našel sem jih v nekem mednarodnem telovadnem društvu, kjer sem vodil telovadbo, v gledališču itd. Vendar v kaki večji medsebojni družbi se niso nikjer pokazali; največ sem videl po dva skupaj, ki sta se pač umestila, kjer je bilo prostora. — V gostilni sem se sešel enkrat celo s tremi Srbi. To je bilo presenečenje, ko sem, nekaj časa poslušajoč od sosednje mize njih pogovor, naenkrat mogel poseči vmes in jim postreči z različnimi informacijami. — In Slovenci? Odprta mi je bila gostoljubna, prav slovenska hiša v najlepšem delu Berlina in tu smo se v domačem jeziku pogovarjali o lepi do-

movini, pili domače vino in vrla, koščena domača kuharica je skuhala pristno domačih jedi in spekla domačo pogačo! . . . Res, Slovenca išče sreča, le zaspan ne sme biti!

Angleže, te najstrastnejše romarje po svetu, seveda tudi srečavamo povsod; ako so iz Anglije, se mude navadno le začasno v Berlinu, Angleži iz Amerike pa so trajneje na opravkih, kot slušatelji na vseučilišču in znanstvenih institutih ali pa v pravih službah. V gostilni je večkrat prisedal k meni priletan Anglež, kompanjon pri neki banki. Lomil sem angleščino toliko, da sem moža, ki ni razumel skoraj ne besede nemščine, vsaj poučil, kaj stoji na jedilniku zapisano. Ta Anglež se je namreč zanimal edino za jedila; jedel je pa tudi vsake stvari po dva obroka, tako da je imel gostilničar pravo veselje ž njim. Primerno njegovemu teku je bilo tudi njegovo truplo! Stol se je šibil pod težo njegovega telesa in glavo je imel veliko kakor bivol, zobje pa so piščal kake pečene goske kar pretli. Gostje se ne brigajo kdovekaj drug za drugega; ali tega izrednega Angleža, ki proti vsem narodopisnim pravilom ni bil ne dolg ne suh, so vendar malo začudeno opazovali. — Francoski govoriti se sliši neredko, ker ondotni Nemci vobče razumejo ta jezik; zato ni lahko iskati pristnih Francozov. — Ne spominjam pa se, da bi bil koga slišal govoriti italijanski.

Kitajce je videti pač po ulicah, a udomačeni očitno niso, ker se tudi nosijo popolnoma po kitajsko. Zato so pa Zamorci čisto domači; mnogi so uslužbenci po hotelih in zabaviščih in se očitno počutijo prav dobro. Ker jih je v mestu mnogo, se že nihče ne briga zanje. — Spominjam pa se, da se je nekoč vse oziralo za zamorsko dvojico. Šetala sta se namreč po Friderikovi cesti, držeč se pod pazduho, Zamorec in Zamorka; ona je bila visoka (ne morem drugače reči) dama z vprav junonskimi formami, oblečena okusno in zelo elegantno; tudi njen obraz ni bil tako skremžen, kakor je navadno pri Zamorcih. Njen pajdaš je bil visoko in pravilno vzrastel črnc v fino prikrojeni salonski obleki in s cilindrom. Dvojica je stopala po ulici, kakor bi ju ves svet ne brigal nič, ne tako afektovano, kakor je to obično pri črncih.

Kake mržnje iz narodnih ozirov nisem našel nikjer; še ljubo je Berlincem, če izvedo, da pripadaš kaki drugi narodnosti, ker pričakujejo, da jim poveš kaj zanimivega o svojih domačih odnošajih. O zunanjikih so namreč sila slabo poučeni; o' Slovenceh ne vedo nič, kar že ni toliko čudno, a da so jim izmed Hrvatov znani le tisti, ki nastopajo v Schillerjevem „Wallensteinu“, bi ne bil verjel. Dobro

pa so poučeni o Srbiji in o Srbih, zato sem jim svoj materni jezik označil najboljše pripomnivši, da je soroden in zelo podoben srbskemu. Vsi pa so bili prepričani, da znam tudi madjarski jezik, češ, znati vendar moram oba — državna jezika avstrijska! — Proti Poljakom uprizarjajo le politični faktorji znano gonjo; občinstvo se za to briga bore malo, malo, kakor za vse birokratstvo sploh. — Pri tej priliki naj še zabeležim dejstvo, ki sem se mu zelo čudil: v Prusiji nisem našel tistega idealnega in oduševljenega patriotizma, ki pri nas vnema skoraj vse, ampak neka pritajena nezadovoljnost diha iz izjav odkritosrčnih ljudi; država je pač še mlada in zveza ž njo še ni prav prešla v kri. Posamezne kronovine (Bavarska, Saksionska itd.) pač veže patriotizem, a ta ne sega preko kronovinskih mej: vez med kronovinami pa je edino umska, egoistna. — —

Ako odštejemo vse tujce in prisiljenca, še vendar ostane precejšnji del dvamilijonskega prebivalstva, del, ki se sme imenovati domač berlinski. Sam ta del bi prebivalstva res ne pomnožil tako silno — kajti v Berlinu je vsako leto mnogo več umrlih nego novorojenih —, ko bi mu ne priraščal neprestano prispevek iz tujine; a toliko vpliven je le, da si prienačuje tiste, ki bivajo več let v Berlinu, v toliko, da se naposled more govoriti o nekaterih specifično berlinskih lastnostih.

Kakšni so torej povprečni in pravi Berlinci?

Berlinec je nizke, čokate postave; glava mu je skoraj oblasta, široka v sredi, se zožuje navzgor do zgodaj plešastega temena in navzdol do okrogle brade. Čez rame je dovolj širok, grdo pa je, da se mu rame pobešajo navzdol, tako da tvorijo s tilnikom malodane pravi trikotnik. Čez pas je širok, ker je redno otovorjen z nekolikim trebuščkom. In noge! Toliko krivih, vzbočenih krakov se menda ne vidi izlepa kje drugje! Stopalo nogi je sicer ozko, a nečloveško dolgo: zato ti ljudje hodijo, kakor bi se drsali. Ta vtisk še povečujejo, držeč se pri hoji vedno nekoliko nagnjeno naprej in cepetaje prav hitro; saj se Berlincu vedno mudi. Nog ne privzdigujejo med hojo skoro nič; saj so asfaltna tla vedno ravna in gladka; zato je njih hoja neprožna in podobna delovanju stroja; skakalne mišice so seveda slabo razvite, ker ti ljudje nimajo prilike, da bi šli v hrib in navzdol. Gotovo so tudi zato njih meča tako čudno dolga in tenka.

Precej so mi zamerili Berlinci, ko sem jim že kar prve dni našteval te lastnosti. Še hujši so bili, ko sem konstatoval, da „dičijo“ tudi ženski spol lastnosti, ki so vobče sorazmerne z navedenimi moškimi. Treba je le pol ure stati na Friderikovi cesti in že moremo

abstrahovati skupne lastnosti tega ženstva. Berlinka je nasproti moškim zelo različne postave, od metrskega do seženjskega merila, bolj suhotnih oblik, z nenavadno ozkimi ramami in širokimi boki — nelepo nasprotje! Pripomniti je pač treba, da se ne da presoditi, koliko te zunanosti je staviti na račun obleke. Vsi toaletni pripomočki pa ne morejo prikrivati, da Berlinke jako grdo hodijo; telo drže nagnjeno naprej, prav tako kakor moški, in tudi njih stopanje je pravzaprav drsanje. Nedostaja jim prožnosti, brhkosti. Vidi se pač tudi njim, da ne hodijo nikoli v hrib, in pozna se jim, da malo — plešejo; v Berlinu se sploh jako malo pleše.

Vidimo na ulici in drugod seveda tudi lepo vzrasle moške in med ženskami krasotice; a pozna se jim, da niso domačini in domačinke. Res se o lepoti Berlink še nikjer ni razširil glas in prepričamo se, da se to po pravici ni zgodilo, ko po daljšem bivanju v Berlinu storimo prvi korak na Dunaj ali v Monakovo. Ko sem, imajoč še berlinske tipe pred očmi, izstopil na velikem kolodvoru v Monakovem, se mi je zazdelo, da sem prišel v čisto drug svet, med čisto druge ljudi! Tako se šele more presoditi, kaj je brhkost in šik in prirojeni okus; v Berlinu in v Italiji pa gospoduje ostentativnost.

Pri vojaštvu sem pričakoval pravih hrustov, v Berlinu še tem bolj, ker so tam gardni polki. Pa kaj še! Ti pruski Janezi so res nekoliko bolj rejeni nego naši, sicer pa so naši fantje prej korenjaški nego oni, kljub našim skromnim uniformam, ki kar izginejo napram pestrosti belega jermenja in drugih nakitov berlinskega gardnega vojaka. Ne bom pa trdil, da so one uniforme okusnejše. Res elegantne, pa nepraktične so dolge, škricaste suknje oficirjev. — In koliko se sliši in čita o strumnosti onega vojaštva! — Prav radoveden sem bil, v koliko prekašajo naše vojake. Ker so bile prav blizu mojega stanovanja kar tri vojašnice (v Berlinu niso vse vojašnice na kraju mesta!), sem imel dovolj prilike, opazovati te brantelje domovine. Prvi vojak, ki sem ga zapazil v Berlinu, je bila straža pred vojašnico. Svojim očem nisem verjel! Ta vojaški stražnik se je počasi potikal okrog stražnice, ki je kakor pri nas podobna omari, samo da je prebarvana s pruskimi barvami (črno-belo); pogovarjal se je s tovariši, ki so stali v bližnji veži, in je skušal ujeti za rokav kako kuharico, ki je šla po ulici mimo . . . Spomnil sem se naših straž, kako korakajo ob stražniški kolibi, resno, kakor bi šlo za življenje in smrt! Tudi način, kako pruski vojaki nosijo puške, je malo čuden in gotovo ne strumen, dasi se v četi dobro poda: puško nosijo namreč na rami kakor kmet grablje in vile.

Seveda, kadar korakajo redno, tedaj je vse bolj napeto; ugajalo mi je, da je njih korak hitrejši nego pri naših vojakih; to je pač s tem v zvezi, da korakajo skoraj vedno po čisto ravnem svetu. Mnogo zasmehovan in res smešen je „paradni korak“: bedra se vržejo iztegnjeno kvišku, čim više; potem se udari s celim podplatom kar najmočneje ob tla! In to dokaj naglo! Po trdem tlaku povzroča to neznanski hrup, ob grdem vremenu pa se je temu koraku dobro izogniti najmanj deset metrov; kajti blato in umazana voda oškropita vso okolico. — V javnosti se vojaštvo nikjer ne postavlja v ospredje. Na promenadi skoraj ni videti oficirja in v gledišču so uniforme sila redke; v foteljih prvih vrst sede redno civilisti in na zabaviščih ne zapazimo niti ene pisane suknje. Ni ta prikazen morda znak solidnosti, ampak oficir se udeležuje takih zabav v civilni obleki.

Notranja disciplina pa je baje zelo stroga in surova. Zlasti na slabem glasu so „podoficirji“ in med njimi zopet najbolj desetniki; odtod izvira značilna definicija desetnika (Gefreiter) napram prostaku: „Der Gefreite ist ein höherer Grad der Gemeinheit.“¹⁾ Ubogega infanterista pa, ki se mora toliko peš trapiti, imenujejo: „Stoppelhopser“ ali „Sandhase“.

Po našem čuvstvu precej nevojaška je berlinska policija. Ti dobrodušni, rdečelični gospodje v temnomodrih uniformah stoje prav udobno razkoračeni na kakem oglu in motre blagohotno, kar hodi ali se vozi mimo. — Kako ponosno, skoraj nedotakljivo pa stoji dunajski stražnik na svojem mestu! — Precejšnja pomoč policiji pa so nočni čuvaji. Da! Drugod jih odpravljajo, celo v naših vaseh jih ni več, Berlin pa jih namešča več in več. Imajo pa posebno nalogo. V Berlinu namreč strank pri odpiranju vrat ne mučijo z oblastnimi hišniki, ampak vsaka stranka ima ključ od hišnih vrat in prihaja domov, kadar se ji poljubi. Hišnika, ki pa ima le gledati na red in na snago v hiši in ki odpira po dnevi vrata, imajo nastavljenega le palače; manjše hiše bi potrošile preveč zanj. Ker pa je po noči vendar treba paziti na zapiranje vrat — da se kdo ne vtihotapi — in ker vendar mora tu biti kdo, ki odpre hišna vrata onim, ki se zapoznijo in nimajo ključa s sabo, zato si najme več hišnih posestnikov, često ena ulica skupaj, posebnega nočnega čuvaja, ki nastopi službo, ko se pogase luči v vežah, navadno ob deseti uri. Mož nadzira celo noč svoje okrožje, stopajoč od hiše do hiše;

¹⁾ Podobni dovtipi so zelo priljubljeni. N. pr. stopnjevanje pridevnika „leer“, namreč: „leer“, „Lehrer“, „Oberlehrer“. (V Nemčiji je „Oberlehrer“ naslov srednješolskih profesorjev.) Ali: „schlecht, Schlächter, Schlächtermeister.“

s seboj ima ključe od vseh njemu podrejenih hišnih vrat, on zapre vrata, če jih je kdo pozabil zakleniti, pogleda tudi v vežo, če se mu kaj ne zdi v redu, opazuje ljudi, ki hodijo mimo in v hiše, in odpre ti vrata, če ga pozoveš; skratka, on je stalna nočna straža pri svojem oddelku. Razume se, da je njegova pomoč policiji često zelo dobro došla; če je pozoren, je tatvina v njegovem okrožju skoraj izključena.

Prav vojaško opravljena pa je pošta; njena točnost in vestnost je vzorna. Spoznal sem seveda najbolj dostavljanje pošiljatev. Pismom in dopisnicam vtisne pismonoša pečat, ob kateri uri jih je dostavil; prvokrat raznašajo pismonoše pošto zjutraj ob šestih in potem vsaki dve uri, o praznikih celo vsako uro. Pismonoša pa svoj posel tudi hitro opravi; vsaka stranka ima skrinjico, pismonoša vrže v njo, kar je prinesel, in odide brez vse zamude. — Neprikladno je le, da se znamke prodajajo le na poštah. — Izborna naprava je tudi, da so vpeljane za lokalni promet posebne dopisnice po 2 pf., torej malo več ko po 2 vinarja. To je v takem mestu prava dobrotà: iskal bi kakega znanca pol dneva in ga morda še zgrešil, pa mu napišeš tako dopisnico, jo vržeš v poseben nabiralnik in znanec bo sigurno obveščen. Teh dopisnic se porabi vsak dan na desetisoče in zato ne donšajo izgube, dasi so neverjetno poceni. — Sila stroga je pošta pri pošiljatih jestvin; klobas sploh ne pripuščajo; ako ti jih kdo pošlje, moraš mu jih ali vrniti ali pa se, če ne maraš stroškov, uničiti. Tako se je pripetilo, da sem košarico kranjskih klobas, ki mi jih je bila skrbna roka poslala, v berlinskem carinskem uradu pač videl, ne pa se jih dotaknil. Izvedevši, da jih na noben način ne dobim v roke, sem jezno „dovolil“ (zaradi tega dovoljenja so me pozvali v urad), da se klobase uradno „uničijo“. In uničili so jih; ne vprašam, kako! A dobro si to predstavljam, če se zmislím slastnih pogledov uslužbencev v tem uradu. —

Rodbinsko življenje je, kolikor se mi je odprl vpogled vanje, prav lepo. V nepremožnejših krogih je medsebojna ljubezen in skrb kar ganljiva; omenil sem že prej očetov, ki korakajo skozi mesto, noseč v naročju otroka (enega ali dva) in vestno pazeč na ženico, ki se ukvarja z bolj odraslimi. Doma pa se zelo pridno dela, v petek in, če treba, tudi v svetek in pozno v noč; mož je pri svojem poslu, žena pa vodi sama vse gospodinjstvo. To ji je dokaj olajšano, ker se vsaka stvar prinese v hišo ali vsaj pred hišo; ni ji treba hoditi na trg kupovat za kuhinjo, ker pripelje prodajalec

ob gotovi uri vse mimo: zelenjave, krompirja, sadja itd. V stanovanju pa se more vzdrževati vzoren red in snaga, ker imajo skoraj povsod ognjišča s plinom in so tu za zimo peči urejene tako, da je treba zakuriti samo enkrat in peč ostane gorka kakih dvanajst ur. Na vzgojo otrok se zelo pazi in tudi odrasli ljudje se zanimajo za vse; na kak večji dnevnik je naročen vsak rokodelec.

Tudi v premožnih rodovinah se živi precej preprosto; to je mogoče, ker se ljudje med seboj malo poznajo in zato niso izpostavljeni kritikovanju. Z eno stvarjo pa so potratni v vseh družinah, namreč s kavo, in sicer s črno. Ko bi kdo pri nas izpil toliko črne kave, kakor je izpijejo v Berlinu, zadela bi ga kap, če bi namreč pil našo črno kavo. Berlinske črne kave pa moreš izpiti cel liter in imel boš le občutek, da si se napolnil, drugega nič. S to kavo ti tudi postrežejo povsod; to je berlinski „káfe“.

Enkrat na leto pa stopi vsaka količkaj premožna družina, naj je sicer živela še tako skromno in filistrsko, izza svojega zatišja in hoče pokazati, da tudi ona kaj premore. To je v zimskem času, v dobi soarej. Soarejo prirediti, to je družabna dolžnost vsake družine, ki gleda kaj nase. Ti družinski krožki nadomeščajo udeležbo javnih veselic. V Berlinu namreč ni takih veselic, plesov, venčkov itd., ki pri nas izpolnjujejo mrtvi zimski čas s pestrim življenjem. Mesto ni družabno, ljudje se ne poznajo in se ne marajo seznanjati. Zato so javni plesi za boljšo družbo izključeni; kar je v Berlinu javnih plesov, ti so, kolikor so mi zatrjevali izkušenci, namenjeni krogom, ki se kljub vsej eleganci gibljejo na zadnji meji dostojnosti. Zato pomeni za kako družino višek sezone ne poset kakega imenitnega plesa, ampak prireditev lastne soareje, a večkrat en družabni užitek se uživa s posetom soarej pri znancih.

Taki družbinski večeri, ki združijo le ožje vabljenе znance, so prav prijetni. Povabljen sem bil na tri in sprejet sem bil vselej tako, da sem zapuščal gostoljubni dom vsakikrat kar nerad. Došel sem v krog povabljenecv vsakikrat večini seveda kot tujec; a vsa družba, gospodje in dame, profesorji in tovarnarji, izkušene mamice in mlade umetnice, vsi so kazali, da sem kot povabljenec tudi intimen član družbe. Sicer smo bili vsi „v veliki toaleti“, frak itd., ter jedlo in pilo se je sila fino, a čutili smo se vsakikrat med seboj domače in smo se razšli šele pozno po noči. — Ako se uvažuje, da tako soarejo priredi vsaka izmed povabljenih družin in da je povabljenecv često mnogo, potem verjamemo, o čemer mi je tožila neka dama, da namreč celo zimo ne pride do miru, ker hodi od

soareje do soareje in mora tudi sama eno prirediti. — „Sama prirediti“, to ni lahka reč! Razume se, da se družine skušajo med seboj, katera se bo bolj postavila; zato je treba paziti na vsako malenkost. Dame si posel zdaj že dokaj olajšujejo. Ker so soareje čisto v modi, zato so se pojavili aranžerji, kuhači in kuharice, izposojevalci raznih potrebščin itd. Najkrajša pot je torej, da se vsa prireditvev izroči kakemu izkušenemu aranžerju, tako da gospodinjji preostane le skrb za toaleta, „dragi“ papa, seveda, ta pa — plača . . .

So pa tudi čisto moderne družine; te si najmejo le nekaj sob, z gospodinjstvom se ne pečajo. Prihajali so oče, mati in eden (pri vsaki družini vedno le eden!) otrok jest le v gostilno, prihranivši si vse sitnosti pri kuhi in peki. — Posebno neko trojico sem večkrat opazoval: prvo besedo pri njej je imel desetletni sinko, ki si je prvi pregledal jedilnik in si naročil, kar mu je prijalo; potem je vzela še precej mlada mati list v roke in nazadnje se je oglasil priletni oče, ki je, ne da bi se brigal za jedilnik, jedel vselej isto, kar je naročila žena.

Nekako družinsko življenje žive tudi tisti možje, ki si izbere ženo — le za nekaj časa; tak surogat soproge imenujejo „nezakonito ženo“. Takih parov je mnogo; najeto imajo stanovanje, obedujejo pa — brez otrok so vedno! — v gostilni. Kakega pol leta sem videl v svoji gostilni vsako opoldne tako dvojico; on, neznansko ravnodušen mož, mi je bil njiju razmerje sam pojasnil in je sploh rad kramljaj, dočim je „ona“ vedno molčala. Nekega pomladanskega dne pa je on obedoval sam in nekaj tuhtal; drugi dan je pa pripeljal drugo žensko s teboj, zagorelo črno lasko; prejšnja je bila plavolaska . . .

Tako prehaja rodbinsko življenje polagoma v gostilniško in celo poulično življenje. Količkaj dobre gostilne so vse prenapolnjene; ob dveh popoldne, ob navadnem obednem času, skoraj ni mogoče dobiti prostora, ako nisi stalen gost. Nekateri veliki restavrantni (na pr. Kempinski, Kaiserkeller, Roland) so obenem zabavišča z godbo in drugim razvedrilom. Toč se razvije pozno v noči najhrupnejše življenje in tu sem prihaja Berlinec slaviti kako posebno priliko. — V preprostem prebivalstvu pa je še nekaj stare gostilniške romantike; ob nedeljah popoldne jih vidiš, da neso s seboj posode s črno kavo in sladkorjem; ustavijo se na robu mesta, tam, kjer še stoji nekaj skromnih hiš z napisom: „Tukaj se kuha kava“. V taki hiši si kupi došli Berlinec za določeno ceno vrele vode, ž njo si skuha kave

in jo pije do večera, sedeč z vsemi svojci v travi, če je kaj, sicer pa v pesku.

Zabavišč je v Berlinu sila mnogo; kdor išče v njih razvedrila, temu ni treba biti v zadregi, da ima le dovolj denarcev. — Koncertov se prireja nebroj, strogo umetniških (v „Pevski akademiji“, v „Filharmoniji“, v Bechsteinovi in Beethovnovi dvorani in drugod), in zgolj zabavnih.

Gledišča so jako dobra in so lahko dobra, ker prireja vsako le ene vrste igre, a to do popolnosti. Igrajo pa tudi v dotičnih glediščih eno in isto igro dan za dnem po cele mesece, včasih celo leto. Vendar so prostori dan za dnem razprodani; saj so gledišča povprek majhna in občinstva je v takem mestu toliko, da ne more priti v kratkem času na vrsto. — Večjih, rednih gledišč je zdaj v Berlinu enoindvajset! V poglavitnih sem bil vsaj po enkrat, kadar je bilo pač kaj posebnega videti; natančno poročilo pa bi pobralo preveč časa in prostora. V dvorno opero sem šel poslušat našega Navala-Pogačnika (v operi „Manon“); berlinska opera je gotovo dobra, igra in poje se precizno, nekako vojaško, pevci in pevke (n. pr. Destinnova, rodod Čehinja) so izborni, vendar stoji kljub raznim neprilikam dunajska opera pač više. Nevredno Berlina pa je staro, vijugasto poslopje za opere; še slabše je poslopje za dramske predstave (prim. pa dunajsko „Burg“!). — V „novi operi“ sem videl na odru starogrške tragedije v izvorni prireditvi, v „malem gledišču“ (ki obsega le 300 prostorov, samih parternih sedežev) pa Hofmannsthalovo „Elektro“, ki so jo igrali nepretrgano celo leto. — Opereti namenjeno je „centralno gledišče“; za več tednov pa si ga je bila tedaj najela slavna plesalka Isadora Duncan; „plesala“ je odlomke iz starogrških tragedij ob spremljanju posebne godbe: čudovito! Ne bi verjel, da je to mogoče, ko bi te ženske ne bil videl sam; vrhutega je Isadora po obrazu in po postavi pravi oživotvorjen grški marmornat kip! — V „nemškem“, „Lessingovem“ in „novem“ gledišču se goji moderna drama in se navadno preizkušujejo važne novitete. — Druga gledišča goje le klasično dramo, še druga le burke i. t. d.

Poleg pravih gledišč je še več sila elegantnih in dragih specialitetnih odrov, ki jih poznam le po imenu, ter nebroj varietéjev in sličnih zavodov. Izmed teh poznam le sloviti „Wintergarten“ z njega ogromno, razkošno opremljeno dvorano in z odrom, ki se na njem vrše pravi čudeži; šel pa sem tja zlasti, ker je tedaj nastopala v njem vsemu svetu znana francoska pevka Yvette Guilbert. —

Berlin ima vrhutega dva stalna cirkusa („Busch“ in „Schumann“) v lastnih poslopjih, ki sta urejena tako, da morajo uganjati prave čudeže; kar na mah se more igrišče, kjer so pravkar še dirjali konji, rjaveli levi in stopali sloni, izpremeniti v globoko jezerce, kjer se potaplajo plavači, kamor štrbunkne pravcati avtomobil, ki se pridrevi z mladim parčkom po strmem tiru dolí — s cirkusove strehe itd. Cirkusa igrata celo zimo in spomlad, le po leti odideta z delom osebja in priprav po svetu; ker pa imata vso sezono vobče isti program, je prav dovolj, če si predstavo ogledaš enkrat.

(Konec prihodnjič.)

Če rdeče rože zapade sneg.

Če rdeče rože zapade sneg,
pa rože barvo izgubé,
povesijo glave, ovenejo,
ovenejo, se posušé.

In ko je pomlad, spet rože cveto,
a druge so rože to;
če je prve kdaj ljubilo srce,
ne bo drugih nikdar tako . . .

Milan Pugelj.

Stance o tulipanih.

Smejoči rdeči tulipani, posejani v pomladni radostni poljani, kaj šepetate v solnčni dan?	Iskala v vaših listih spanja je Titanja, vsa tiha, polna trepetanja, kdaj Oberon se vrne k nji?
Res, celo noč ste se smejali vili mali, ko favni so ji nagajali in v brezah rogal se ji Pan?	Res, v vaše čaše so nalile rose vile in trkale in pele, pile, da zdaj v očeh vam še blesti?
Kaj? . . . Sanjali ste o poljani, kjer pijani so same sreče tulipani in Vesni solnčni konca ni.	

Vojeslav Molè.

Vitez Ivan.

(Konec.)

Milo gleda Vila na junaka,
 blag smehlaj ob ustnicah ji plava,
 rožnata obseva jo svetloba,
 kakor vir srebrnega studenca
 pa privre iz grla ji beseda:

„Ne sanjaš, vitez; tvoja duša bdi,
 in jasen dan je. Tukaj ni noči.
 In vse, kar gledaš, živa je resnica,
 vse vidijo odprte ti oči.
 V svobode dom prispel si, hrabri potnik;
 svobodna ti je zemlja pod nogami,
 svoboden zrak v svobodnem dihaš kraju,
 svobodno teče potok po poljani,
 svobodno poje svojo pesem ptič.
 Svobodno tukaj se odeva cvetje
 v krasoto nepreštetih pestrih barv.
 Kar zreš in slišiš, česar se dotakneš,
 in kar vdihuješ, misliš ali čutiš,
 vse brez izjeme tukaj je svobodno.
 In kdor dospe v deželo večne luči,
 in če je suženj bil v človeškem svetu,
 svoboden je, ko prekorači mejo.
 Človeku pa je težka pot v ta kraj;
 nastavljene so zanke zanj povesod,
 duhovi zli zavajajo mu nogo,
 slabi mu čvrsto voljo plemenitost,
 ovira hojo mu razmišljanje
 in boj ga umori lahko pred ciljem.
 A malo jih je, ki jih srčna želja
 povzdigne nad podedovane šege
 in njih vsakdanji, enolični svet,
 kjer je odkazan vsak korak življenju
 ter stopa vsaka noga le na pota,
 načrtana, izhojena in znana.

Po svetu se peha krdelo ljudstva,
a malokdo ima svoj svet že v duši;
prostorček rad bi našel vsakdo sebi,
kjer bi užival kratke dni življenja
brez krutih bojev, brez skrbi prehude.
In kdor odkaže skromen kot mu v miru,
pred njim upogne tilnik brez težave,
pa sprejme vdano zakone njegove,
pa moli zanj in za njegovo srečo.
Iz tistih domov ne priplava misel
nikoli do dežele, tam neznane;
le širši kotič vstvari včasi želja
in morda malo večji košček kruha . . .
A včasi zadoni v nižavah pesem,
pojoča o slasteh svobode zlate.
Iz močnih prs, iz krepkih grl doni
ponosno petje v tiho, temno noč.
Iz prsi, grl — iz duše ne prihaja;
besede tuje poje pevcev družba,
v besede so se vlila tuja čuvstva,
obliko so jim dale tuje misli.
In ko se zadnji glas razblini v noči,
v utrujene oči se vsili spanec,
je skrb edina plemenitim pevcem,
kako ponesejo noge jih težke
po temni, dolgi poti do domovja;
in v topli postelji izgine kmalu
iz motne glave misel na svobodo.
Stoletje včasi rodi človeka
z ognjeno dušo, z bakljami v očeh,
ki razsvetljujejo daljave temne,
da pohite na nevtrudljivih krilih
v neskončnost želje in z željami volja.
Čez meje vse se vznese mu pogled
in v jasni slutnji razpozna Svobodo.
Tedaj mu ni življenja brez Svobode
in vse je nično, kar mu daje svet.
Kdor je slaboten v silnem kóprnenju,
pogine kakor cvet brez solnčne luči.
Kdor pa sprejel od Sojenic je moč,

izgazi pot, kjer ni steze ne ceste,
preskoči meje in poruši stene,
obleko tesne splošne šege sleče,
prezre pomisleke in malodušnost,
pa se napoti tja, kjer cilj se sveti.
V stoletjih malo se jih je rodilo . . .
Izbranci so dospeli v to deželo,
ko so prebili mnoge krute boje,
izbegli izkušnjavam mnogoterim,
ko prebrodili so krvave reke
in ko zatrli zadnji strah so v duši.
Pozdravili smo jih v deželi naši
in dali smo jim tajne talismane,
izdelane v svobodi čudodelni.
In povrnili so se med ljudi . . .
S seboj so vzeli naše talismane,
sledile so jim naše tihe želje,
a naše nade zrle so za njimi.
Čakala sem; vse čakalo je tukaj;
svobodna zemlja in svobodni zrak,
svobodno polje in svobodni gozd,
svobodna zarja in svobodna luč,
svobodni potok in svobodni cvet —
vse čakalo je na svobodno ljudstvo,
učakal čudeža pa ni nihče
in vsaka naša nada je umrla.
Kdorkoli je odšel v široki svet
s Svobode čarodejnimi močmi,
propadel in poginil je med ljudstvom.
Nikoli ni svoboda dozorela,
kjer gazi človek zemljo s svojo peto;
in ni ga bilo, ki bi iz svobode
zajel bil srečo sebi ali drugim.

Oj, vitez, glej na svoji roki prstan.
Svobode porok zlati je obroček;
prostosti nihče ti ne more vzeti,
dokler ga nosi celega tvoj prst.
Samo priroda večna je močnejša.
A prstan s svojo čudesno močjo

koristi le, če vedno prav ga rabiš;
 za vsako srečo skriva se nesreča,
 kjer je življenje, tam pogin je blizu.
 Svoboda ni igrača, ni le slast,
 brez nje je zadovoljen marsikdo,
 ki bi težila bolj ga kakor sužnost.
 Resnico ti povem, dokler je čas,
 a ti izberi, preden je prepozno.
 Samo za najmočnejše je svoboda
 osrečujoča in povzdigujoča,
 in kdor izvoli jo, on mora ves
 posvetiti se njej do konca dni.
 Kdor najde sled slabosti v svojem srcu,
 kdor vseh vezi raztrgati ne more,
 ki spajajo z življenjem ga vsakdanjim,
 in kdor boji višav se strmogledih,
 povrne naj se v svet postav in šeg.
 Svobodno voli, vitez, in odloči.“

Vitez Ivan dvigne moško glavo,
 ogenj vzplameni v očeh mu živih,
 mišice napne mu silna moč
 in ponosno mu privro besede
 zdaj iz ust v odgovor beli Vili:
 „Več velja svoboda od življenja;
 brez svobode vse mi je brez cene.
 Zanj po hitim na bojno polje,
 vse nevarnosti poiščem zanj,
 glavo zanj položim pod meč.
 Ljubša mi je v mladih letih smrt
 kakor pa življenje brez prostosti — —“

Ne doreče vitez še besede —
 strašno se izpremeni prizor.
 Kakor v burji dim, ki ga prežene,
 izgubi se hipno bela Vila.
 Kam? Kako? — Oko je bilo slepo.
 Vitezu v oči pa gleda krvnik,
 z golim mečem v mišičastih rokah,
 z rdečim plaščem na širokih plečih,
 in surov se glas sedaj razleže:

„Lažeš, človek! Saj poznam dovolj to pleme,
 ki se baha, da je od bogov spočeto.
 Hrabri ste z jezikom, kakor da ste levi,
 ali prirojena vam je strahopetnost
 in življenje svoje smešno ceni človek
 nad svetov in večnosti skrivnostni zmisel.
 Ali tukaj ne velja beseda prazna.
 Za ljudi v življenju ni svobode.
 Kdor življenje ljubi, naj živi,
 a svobodi mora se odreči,
 ker do nje samo so ena vrata:
 Skozi smrt je pot k prostosti.
 Meč odpre edine duri.
 Voli zdaj, a ne z besedo!
 Ako ti se še kaj toži
 po življenju in po svetu,
 vrni se in ne odlašaj.
 Vedi: Izgubljen si, če ostaneš tukaj;
 tvoja bo svoboda, ki rodi jo smrt. — — —
 Ti ostajaš? — — —“

Mirno gleda vitez in posluša.
 Strog in resen pogled je krvnikov,
 šale ni v njegovem trdem glasu.
 Vitez vidi. Tisti hip odloči.
 Nemogoč mu je povratek v sužnost,
 rajši zgodnjo, bridko — sladko smrt . . .

Tam je panj. Molče pripogne glavo.
 Rabelj dvigne svetli meč: „Umri! . . .“
 V zraku švigne blisk, ostrina pade,
 nehote zapro oči se jasne,
 meč zadene vrat in . . . čudovito . . .
 sladka glasba zadoni v daljavi,
 znana glasba, polna krasnih čarov,
 mehka, krepka, nežna, zmagoslavna — — —
 Bliže plavajo prelestni zvoki.
 Vitez se topi v lepote morju.
 Ali srečna duša čuti ude,
 kakor da prebiva še v telesu,
 kjer je stan ji bil v življenju starem.

Pomlajene, krepke čuti ude,
sveža kri pretaka se po žilah,
v mišicah je bujna moč in gibkost —
glava le uganke ne razume.
Ali se je z dušo tudi truplo
preselilo v tajnotuje carstvo,
kamor vodi potovalce smrt?
Kaj je smrt? In kakšna je dežela
onkraj praga, živim v noč zavita? . . .“

Zdaj odpre oči in gleda — gleda —
Vse je, kakor bilo je pred smrtjo,
in pred njim stoji spet bela Vila,
kjer je stal pred kratkim časom rabelj.
Vila zdaj je videti še lepša,
plamen je v očeh ji še živější
in milejše milo njeno lice.

Sto se misli v vitezovi glavi
križa in podi in izprašuje.
A iz grla Vile zazvenijo
najčistejšega srebra glasovi
in razrešijo uganke mučne:
„Živ si, vitez Ivan. Le ozri se!
Nič se ni izpremenilo tukaj,
ti pa si prebil samo izkušnjo,
in zaslužil si svobodo zlato.
Komur smrt je ljubša nego sužnost,
on edini vreden je prostosti.
Zdaj s svobodo združen si do groba,
ker si poteptal življenje lastno
in ponudil meču živo glavo,
nad življenja last ceneč svobodo.
Smrtonosni meč te je potrdil
in med viteze te je uvrstil;
brez moči poslej so vse verige.
ki bi človek jih koval za tebe;
temne ječe ni na širnem svetu,
ki se ne bi pred teboj odprla;
ljudski zakon ti ne zveže volje,

šega se razblini kakor megla
 v solnčnih žarkih žive tvoje duše.
 Med ljudmi nad tabo ni gospoda;
 ti si ti in tvoja je svoboda,
 tvoja volja, tvoja moč izvršbe,
 tvoja v lastni duši odgovornost.
 Sodba pa je pri bogovih večnih:
 Čuvaj, vitez, dar svoj dragoceni,
 misli, pazi, da ga prav porabiš,
 da povzdigne v čiste te višave,
 pa da te nikoli ne poniža . . .“

Viline obmolknejo besede.
 Vseokrog je najsvetejši praznik,
 vitez diha čisti zrak trenutka,
 čuti veličastvo nedosežno,
 pije, srka čudesno lepoto
 in uživa cvetno, toplo srečo.
 Ne beseda se mu ne izvije
 iz prepolnih valujočih prs,
 v molku vsa so čustva in vse misli.
 Po višavah se razlega himna . . .

Etbin Kristan.

Diadem.

Ko tih po senčni stezi grem
 in cvet razsiplje lipa mlada
 in sen kipeč šumi livada,
 iz misli tkem ti diadem.

Iz misli tkem ti diadem
 in molim, kakor k solncu polje,
 ko z mečem zlatim mrak razkolje,
 k tem tvojim žalostnim očem.

Vladimir Levstik.

V Babilonu svobode.

Piše Vladimir Levstik.

(Dalje.)

nekdaj so ljubili slikarji kontraste v razsvetljavi, nasprotje med lučjo in med čokoladnimi sencami, hribe v ozadju in smešno preobilje predmetov, stlačeno v okvir. To se je izpremenilo, ko so umetniki spoznali, da zadošča košček božje narave, bodisi še tako majhen, da zadošča naposled samo ravno polje in svobodno, globoko nebo nad njim, pa da niti nebesa ni treba nad krajino, ako se mu mora odreči v prilog splošni harmoniji in podkrepljenju učinka, ki ga umetnik v naravi išče in ga hoče v sliki doseči. Slikovitost širokih debel, skal in podobnih reči se je umaknila samolasti barve; krone dreves, nekđaj težke in goste kakor muhalniki, so postale lahke in redke, da ne zapirajo solnčnim žarkom poti do trate, ki se razprostira med njimi, posejana z odsevi, kakor v resnici.

Moderni krajinarji so našli trepetanje razgretga poletnega zraka in so ga podali, kakor so podali žar večera, čisto jutranjo atmosfero in soparico, ki tišči na zemljo pred bližajočo se nevihto. Da so mogli dati predmetu barvo, ki jo ima ob gotovem času, v določenih vremenskih in svetlobnih razmerah, so potrebovali popolnejšega nadomestila za staro paleta, ki jim ni več zadoščala. In našli so ga.

Razkranjanje barv v prizmatične sestavine se pojavlja v prvih poizkusih in težnjah istočasno s pravimi početki impresionizma. Ni pa nudilo dovršenega sredstva, dokler zgoraj navedeni krajinarji, zlasti pa Claude Monet, ki je potegnil s svojim zgledom mnogo tovarišev in še več učencev za seboj, niso prenesli črtajoče tehnike pastela v slikanje z oljnimi barvami. Sedaj ne mešajo tonov na paleti, ampak stavijo temeljne barve v pikah in črticah na platno, drugo poleg druge, v takem razmerju, da se na daljavo zlivajo in dajejo isto zloženo barvo, samo da je mnogo čistejša in silnejša od barve, ki jo meša slikar na paleti. To mozaično sestavljanje barv obdari slikarjijo z žarečim sijajem, o čemer pričajo pred vsemi drugimi moderni dekoraterji in slikarji Henri Martin, Van Rysse-

berghe, Signac in drugi v svojih velikih stenskih slikah, ki so itak že izpočetka preračunjene za učinkovanje v daljavo, dočim je ista tehnika manj pripravna za manjše slike, kakršne služijo v okrašenju stanovanj, razen če hoče umetnik podati drhtenje solne luči, ki je omiljeni predmet Moneta in njegove šole.

Claude Monet se opaja z lučjo kakor pijanec z vinom; luč ga je naučila neizcrpnega bogastva tonov, tako da se ne preplaši nobene, niti najtežavnejše naloge. Vse barvne probleme obvladuje, vse smelosti si dovoljuje. Ker mu neposredna okolica ni nudila dovolj snovi, da bi ob nji poizkušal svojo moč, je šel na dolgo potovanje. Dasi pa je Monet v dnu svoje duše nežno čuteč poet, vendar ne da umotvora iz rok, da bi se ga mogli zares veseliti. Vse estetske momente mu nadomešča to, kar je za impresionizem značilno: poduševljenje tehnike. V tem je vsa njegova individualnost. V drugih zmislih pa se ji tako odreka, da bi najboljši poznavalec jedva razločil njegovo sliko od Sisleyeve ali Bizzarrove, ako bi mu jo pokazali brez podpisa!

Največja med njegovimi slikami v Luxembourgju je „Dejeuner“. Več, nego je Monet dosegel tu, je z barvo menda nemogoče doseči, kar se tiče zvestega in popolnega podajanja narave. To bogato rdeče in modro cvetje vsenaokoli! Na mizi in klopi pod senčnico na vrtu je razpoložen zajutrek. Tudi vrč je pripravljen, skodelica za kavo in kozarci, žemlje, krožnik s slivami in jabolka. Deček se igra na tleh, mati pa se v ozadju razgovarja s prijateljico, — niansirana bela lisa z niansirano rumeno liso. Nad mizo je obešen slamniki; škoda, škoda, da ima ta slamniki črn trak, ki visi od njega in v svoji brezobraznosti neprijetno kali celoto.

„Un coin d'appartement“ predstavlja kos stanovanja. Na obeh straneh privratnega zastora, ki je služil slikarju kot glavno polje za njegove barvne eksperimente, stojijo oleandri. Na parketu se odbija modra svetloba, prihajajoča skozi okno v ozadju. V osredju slike pa stoji polrazločna postava dečka.

„Les rochers de la Belle-Isle“ so temne skale na desni strani slike, pred globokosinjim morjem, kamor se ravno hoče spustiti noč. Bela pena bije ob vznožje pečin. Na ozkem pasu zraka mrjo zadaj med oblaki poslednji odsevi dneva.

Jutranji učinki luči na rosnem zelenju, v megli in na peščenih stezicah so dovršeno izraženi na sliki „Les Tuileries“. Zrak je še nekoliko belkast od nočnih hlapov; ni se še popolnoma izčistil; a že ga zmagovito prodira mlado solnce in obliva steze z rdečkasto lučjo.

„L' Église de Vetheuil . . .“ Sneg leži naokrog. Golo drevje zmrzuje ob lesenem plotu, za katerim se dviga cerkev, v moreči resnobi, spredaj pa se na trepetajoči površini vode — kako čutno je izraženo to njeno trepetanje! — odbija zimsko nebo . . . Ni si mogoče misliti, da bi kdorkoli znal izraziti življenje vode z drugim sredstvom, nego je to, ki se ga je poslužil Monet.

Kako je mogoče porabiti moderen kolodvor za sliko, je pokazal Claude Monet z „Gare Saint-Lazare“. Ta se mi zdi odločno ena izmed najboljših, če ne sploh najboljša med njegovimi slikami . . . Solnce sije skozi stekleno streho kolodvora in skozi oblake dima, ki se dvigajo iz parostroja, igrajoč v barvah. Na tleh je polno solnčnih odsevov; luč je tako intenzivna, da se jedva vidijo hiše v ozadju. Osebe so naznačene z lisami; kakor vsaka impresionistna slika, kaže tudi ta svoj predmet, kakor bi ga videli, ako se obrnemo k njemu z zaprtimi očmi in jih — nemara za tisočinko hipa — zopet odpremo.

„Givre“ pomeni po naše slana. Gosta, huda slana leži na polju, obrobljenem z jagnedi in grmovjem, na njeni beli površini pa plešejo žarki prvega jutra, prodirajoč skozi meglo, in oblivajo vse gube ozemlja z rahlo rdečico.

Albert Sisley je imel pri vsej svoji odvisnosti od Moneta to simpatično lastnost, da se ji je včasih nekoliko izneveril in pokazal nekaj svojega lastnega. Res je tisto nekaj tako neznatno in nezanesljivo, da bi se marsikdo uprl moji trditvi; in vendar se mi zdi, da tega nezatnega in nezanesljivega nečesa ni mogoče prezreti, pa če ne obstoji v ničemer drugem, razen v tem, da je včasih čutil z naravo, ki jo je slikal. Tuintam se vidi človeku, da ni iskal le naloge in nje virtuozne rešitve, in da ni opazoval samo učenega recepta, po katerem varita solnce in Monet svoje barve, temveč tudi tisto skrivnostno, le skozi naša čuvstva se razodevajočo in vendar toli jasno in opredeljeno nam dušo narave, ki govori ljudem kot njeno — in njih — razpoloženje, občutje, ubranost navsezadnje, če ti je pogodu, cenjeni bralec; samo „nalada“ ne rečem rad, ker se mi zdi še majčkeno premalo učeno in slavistovsko. Kvečjemu če bi me vrag dovedel na Oljsko goro in me bogato podkupil . . . Drugače ne! — V kolikor torej že pamet sama ne nalaga priznanja, da je morala Sisleyeva umetniška individualnost naravnim potem trpeti zaradi njegove pripadnosti v impresionistno šolo, tiči v tem njegovem razmerju do narave prejkone točka-matica, okrog katere bi se dalo iskati nadaljnih.

Njegov „Canal du Loing“ na primer je s svojimi nežnimi pomladnimi barvami in s tem očitnim slogóm v motivu samem slika, ki je pač do krvi impresionistna po tehniki, a je več od svoje tehnične vrednosti, je poem! Slika predstavlja prekop, v katerem se zrcali čisto sinje nebo, ob prekopu cesto, vrsto dreves, ki ravno poganjajo, med cesto in med vodo, in gozd na desnici, v osredju na levi pa je videti kmetijo. Morda bi rekel kak boljši poznavalec slikarstva, da hvalim to sliko nad zaslugo? V tehniki je res nemara boljša kakšna druga, kakor je na primer kdove zakaj lahko izboren Delacroix s svojo „Dantejevo barko“ v Louvru, mimo katere vedno bežim. Umotvorov v dobrem in neimpresionistnem zmislu besede pa ima ta dvorana malo takih, kakor premore Louvre mnogo slikarjev, ki so slikali bolje od Ghirlandaja in Mantegna, in so vendar manjši od njiju.

Še tri Sisleyeve slike premore Luxembourg, ki razodevajo čutečega poeta; to sta: „Une rue à Louveciennes“, — cesta v Louvecieniu, — „Bords du Loing“ — bregovi Loinga, — in „Bords de la Seine“.

„Cesta v Louvecieniu“ vodi po senci med visokim plotom na eni in visokim drevjem na drugi strani; v osredju je videti hiše, zadaj pa se koplje gozdnat hrib v toplem zraku poletnega dneva. Nekak vaški čar diha iz slike, če jo ogleduješ, in te obvlada tako, da se nemara niti ne utegneš vprašati, če gledaš impresionista ali ne.

„Bregovi Loinga“ so slikani v razpoloženju meglenega dne, kratko po dežju. Drevje ima modrikasto smaragdno barvo in se prijetno sklada z rdečo opekasto streho male kmetije ob vodi. Globina je skoro popolnoma mirna; le jedva čutno se je dotika rahel vetrič, kakor plah poljub. Neprekosljivo je izraženo zrcaljenje hiše in obrežnih dreves; voda je čudovito prozorna in čista.

„Bregovi Seine“ pri Sisleyu koloristno niso tako zanimivi kakor pri Monetu, pač pa mnogo izražajo. Čuvstvo, ki vlada v naravi pod temi deževnimi oblaki, bežečimi pred vetrom preko vode, ki jih odseva čez rjavi breg in čez polje tja do hriba v ozadju, mogočno učinkuje na gledalca, skoro bolj nego pomladna volja na Monetovi sliki istega naslova.

Ostale Sisleyeve slike: „Cour de ferme“ — kmetsko dvorišče —, „Régaltes près de Londres“ — veslarska tekma pri Londonu, — „Sisière de forêt au printemps“ — gozdni rob v pomladi — in „Saint-Mannier“ se ne odlikujejo tako zelo z naglašanjem abstraktne vsebine, temveč so impresionistna „remek-

dela“ brez drugih posebnih lastnosti, izvzemši že omenjeno, tako da bi brez podpisa ne bilo mogoče uganiti slikarja.

Prva predstavlja prostor, obdan z vegastimi kmetскими poslopji; tuintam priča kos poljedelskega orodja o stanu prebivalcev, ki jih nikjer ni videti. Čutno tišči na predmete težka lena vročina.

Na drugi je dobro pogojena solčna luč, ki sili skozi meglo. Zastave, razpete v vlažnotoplem zraku, čolni, vodni odsevi in bele obleke sodnikov pri cilju tvorijo polje, na katerem je slikar z uspehom razložil svoje pisane zmožnosti.

Na tretji se dviga v sosesčini kmetija sredi njiv v soparen dan, zadnja gozdna drevesa pa tvorijo nekak okvir, skozi katerega zreš na to sliko, da še globlje čutiš nasprotje med to lučno pripeko in namišljenim gozdnim hladom okrog sebe.

Saint-Mannier je obmorsko mesto, podano z veliko zvestobo in verjetnostjo. Za to, da v motivu samem ni nič nenavadnega, odškoduje gledalca silni izraz solčne gorkote v zraku, na mestu, ki leži mirno s svojimi čistimi sinjimi sencami, in na morski površini.

S Sisleyem vred je Pissarro izmed najodličnejših impresionistov, in morda doslednejši od njega, ker se skoro nikjer ne bori z lastno individualnostjo, ki je že od kraja svoje impresionistne dobe ne odkriva.

Predmete voli iste vrste kakor Sisley; tuintam bi rekli, da je zadovoljen z manjšim aparatom, ker hoče pred vsem le podajati, ne izražati, in zato ne rabi niti mnogo predmeta, niti ne čuti potrebe po kakršnikoli kompoziciji.

Ena izmed njegovih slik, naslovljena „Chemin sous bois“, predstavlja pot po gozdnem pobočju, slično tisti, ki vodi v Ljubljani iznad Švicarije v Šiško. Po vsej priliki je motiv iz kakega parka. Namen podobe, oživljene z dvema dekletoma, izmed katerih jezdi ena na oslu, druga pa ji prihaja s šopkom cvetlic v rokah naproti, je, pokazati svetlobne učinke gozdnega interierja.

„Le lavoir“ — perišče ob reki — ima meglenoatmosfero; tudi voda je kalna, in z neisproso resničnostjo ti govori vsa mala, a v svojem zmislu odlična sličica, da je to kraj težkega, pustega in moralnega dela in da v tem zraku ne utripajo lepa in visoka čuvstva in da ljudje tu ne umevajo poezije, ki je v njih življenju ni.

„Potager, arbres en fleurs“ predstavlja zelenjadni vrt s cvetočimi drevesi. Deževno pomladno nebo se razpenja nad pokrajino; aprilsko vreme vlada, ni še konec „lune rousse“, kakor pravi Francoz. Izza cvetočih jablanovih dreves gledajo resno in otožno hiše s sivomodrikastimi strehami in rdečkastimi naoknicami.

Tudi „Chemin montant à travers champs“ — pot preko polja — ima nečisto, soparno nebo nad seboj. Kakor je videti, Pissarro ne ljubi vedrine. Medlikasta luč se raztresa po polju in po drevju, ki se dviga tuintam. Zelenje, zlasti pri tleh, je mojstrsko podano.

„Toits rouges“ — rdeče opekaste strehe — gledajo ob jesenskem solncu izza golega drevja. Jesenske barve vladajo tudi po brdu in po njivah v ozadju. Navzlic nedvomni resničnosti v detaljih se mi zdi celotni vtisk zelo neznamen in razbit.

Krivično bi bilo pozabiti Cézanna. Cézanne ni le markantna prikazen kot slikar, temveč je zanimiv tudi kot mladostni prijatelj Emila Zole, s katerim sta še kot gimnazijca o počitnicah često vrgla torbo na ramo in se napotila po lepi Provenci. To mladostno prijateljstvo, ki ga poleg drugih opisuje P. Alexis v knjigi „Emile Zola par un ami“, je bilo važno za nadaljni razvoj obeh. Na izprehodih in popotovanjih, pod vročim provencalskim nebom sta pač vzljubila zlato solnce, ki je postalo pisatelju simbol resnice, kakor slikarju božanstvo, od katerega je prejemal vse, kar je gledal in podajal. Pravila sta si svoje misli in nazore, razodevala drug drugemu svoje sanje in težnje in razmotrivala o vsem, kar je čaralo njiju mladeniški duši. Res je delal Zola še par let kasneje idealistovske verze in himne v aleksandrincih in tudi Cézanne še ni bil impresionist. Toda skupno sta položila vase kal, ki je imela kasneje postati odločilna, in nedvomno je, da je v kasnejših časih Zola v romanu tako gotovo delal z istimi osnovnimi nagibi kakor Cézanne, in obratno ta v slikarstvu z istim stremljenjem kot Zola-romancier.

Med najlepše, kar je ustvaril Zola, spadajo štiri novelice, zbrane dandanašnji pod skupnim naslovom „Jacques Damour“, med njimi prelestna „Nais Micoulin“. Silnih zapletkov ni v nobeni izmed njih; zato pa ne kažejo hib velikih Zolovih del, temveč nasprotno vse njegove vrline. „Nais Micoulin“ ostane nepozabna vsakemu, kdor jo je bral. In kdor si je zapomnil to ljubezen kmetiške hčere do sinu bogatega lastnika, ga mora tem bolj zanimati Cézannova slika „L'Estaque“, predstavljajoča kraj, kjer se je dovršila. L'Estaque je vas v bližini Marsilije, ob zalivu. Vrti, opekarne, prašna cesta na vročem pobočju, v daljavi pa morje pod kruto pripeko solnca, razprostrajoče se tja do dalj, kjer se zliva z nebesom... Slika kaže vse efekte krepke in mogočne, poudarjane z orgiastično poštenostjo. Istotako druga in poslednja njegova slika v luksemburškem muzeju, „Stara hiša“.

(Konec prihodnjic.)

Jelar in njegov sin.

Spisal C. Golar.

(Dalje.)

2.

e plesal bom, Polona, danes s teboj, še plesal!
Zažvižgal bom na pero, in godci bodo za-
godli, in kar v zrak in naokrog pojdeva,
kot da te je zgrabila burja. Ju-hu-hu!
Polona, to je žalost!”

Stari Jelar je pil tisto popoldne pri rdeči krčmarici in se smejal solznih oči. Bled je bil v obraz in obup mu je sijal z lic, kjer so tekle dolge proge, ki mu jih je noč še globlje zarisala v kožo. Sedel je za mizo in natakal vedno iznova, kot da hoče pogasiti gorje, ki ga je žgalo v duši, in pozabiti vse.

„Polona, nič več ne bomo veseli, samo danes še! K meni pridi, trčiva in zapojva, kot da sva na ženitvanju. Kako si bila takrat zala, vsa v svili in v rožah, in jaz sem te objel, pred ženinom sem te objel. Zdaj smo pa stari in vsi pojdemo za Francetom.“

Jok mu je ustavil besede, obrisal si je solze in skočil pokoncu:

„Prinesi ga še, Polona, saj se imava rada! Vsi so naju zapustili, samo tebe imam še. Ha-ha-ha! Kaj ne, da si moja? Saj sem zal, in kakšno rožo imam! Saj take še vsak ženin nima! Zlodeja, kar zares sem zal, še sam sebi sem všeč!“

„Nikar ne bodi tak, Jelar, ali ne greš nič domov?“

„Ah, ne podi me, ne grem, ne morem, prinesi vina, pa še mojim prijateljem, ki sede tam-le!“ Pokazal je na drugo mizo, kjer sta sedela dva berača.

„Saj smo prijatelji, ali nismo? Stopi ti po Ferjančka, da nam bo eno zagodel, da se nam bo srce smejalo in jokalo. Ju-hu-hu!“

Vzel je krčmarici polni liter in šel točit k drugi mizi.

„Le pijmo, prijatelji, in radi se imejmo, saj dolgo nas tako ne bo več.“

„Jelar, domov bi šel, saj veš, da te težko čakajo. In kakšen si! Plesati češ, harmonike češ slišati, tvojemu sinu pa zvoni . . .“ Hotela je še nekaj povedati, a nehala je sredi besed. Ustrašila se je Jelarja, ki je nenadoma vzdihnil tako zamolklo. Oči so mu za-

sijale in zablodile po hiši in po pivcih. Ustne so mu začele trepetati in čelo se mu je orosilo. Znojne kaplje so se mu nabirale nad obrvmi in bil je tuj in neznan v širokem klobuku, ki mu je stal postrani na glavi, in z veliko rožo na prsih.

V izbo je stopil kmet Tjade, gologlav, in obstal neodločen in v zadregi pri vratih. Bil je majhen in suh, in ko je zagledal Jelarja, je odprl usta.

„Sin ti je umrl! Kaj boš pa zdaj!“

Jelar je z vso težo svojega telesa omahnil na klop, naslonil glavo na mizo in začel jokati kot otrok.

„Sin mi je umrl!“

Stisnil je obraz v roke in potegnil klobuk na čelo, da je bil ves skrit, a vse telo se mu je treslo, med prsti pa so mu tekle solze. Jokal se je in ni mogel nehati, kot da mu je vse srce polno solz in hoče vsa žalost in gorje na dan, da se izlije in umrje.

„Sin France!“

Tjade ga je prijel pod pazduho in vzdignil izza mize, a Jelar je še vedno tiščal obraz v dlani in še vedno so kapljale solze od prstov. Vzel mu je rožo s prsi in jo jezno vrgel pod noge.

Šla sta skozi vas, mimo visoko naloženih smrekovih debel, kjer so stali trije kmetje in se pogovarjali. Takoj so umolknili, ko so zagledali Jelarja, in niso mogli oči obrniti od njega. Zdel se jim je popolnoma pijan, in tudi Tjade je strmel vanje s strahom v očeh, kot da so oba vrgli iz krčme.

„Zdaj mu pa ne bo treba kastorca,“ je omenil tisti, ki je stal najbliže.

„Jelar, napačno si napravil! Zakaj si mu ga obljubil, pa bi mu ne bilo treba umreti?“

Počakal je in jih pogledal z dolgim vprašanjem, in ko je obrnil oči od njih, se je videlo, da se je nekam globoko zamislil in da skuša razvozlati vprašanje in si odgovoriti nanje.

„Pa bi mu ne bilo treba umreti . . .“ je ponovil. „Zakaj bi mu ne bilo treba umreti?“ Z vso mrzlo težo se je zasadilo vanj to vprašanje, ki je vstajalo pred njim grozeče in silno. Bilo je veliko in strašno, bilo je kot skala, trdo in mračno, in ni si bil gotov, odkod je prišlo in kam pelje.

„Lahko ti je žal, Jelar, ni mu še bilo treba umreti. Naša Rozalka je vsa iz sebe . . .“

Jelar je stopil proti njemu, iztezal in krčil je prste ter skušal soseda zgrabiti za vrat. Oni je osupel odskočil, zadaj pa je prijel Tjade

Jelarja za rokav: „No, no, no, pojdiva . . .“ Držal ga je z vso močjo in srdito kremžil usta, a Jelar je še naprej silil od njega in grabil s prsti proti sosedu, kateri mu je sam ponudil roko in čakal sedaj, ves začuden, odprtih ust, kaj meni Jelar napraviti. Pristopila sta še druga kmeta, ker je vse presenetilo njegovo obnašanje in zmedeni izraz upadlega obličja. Jelar je zgrabil soseda za roko in se hripavo zasmel: „Da sem ga jaz, praviš?“

Na Jelarjevini je lipa odcvetla in se ravno usipala, rumeno cvetje je plavalo po zraku, kadar je zašumel veter med košatimi vejami, in duh lipovega cvetja se je mešal z zatohlím, po svečah in mrtvem truplu dišečim zrakom, ki je prihajal skozi odprta okna. Samo srednje je bilo napol zadelano z visokim vzglavjem, ki sta ga delali dve butari, pogrjnjeni s platneno rjuho.

Na odru je ležal France, suh in dolg, zagrnjen do pasu s trdim prtom in oblečen v nedeljsko obleko. Poleg glave je ležal njegov klobuk. Okoli in okoli odra so cvetle rože, ki so jih prinesla vaška dekleta umrlemu prijatelju v zadnji pozdrav. Prinesle so mu rožmarina, vedno zelenega, kot bi ga hotele zagotoviti, da bodo vedno mislile nanj, in na vsako stran odra so mu postavile košat nagelj, rdeč in goreč kot deklíška ljubezen. Usipal se je po belem prtú navzdol ob odru, a cvetje ni žarelo kot pod zlatim nebom, ob srebrnem deklíškem smehu. Bilo je temnordeče kot smrtno ranjena ljubezen in na njem se je tuintam blestela kot solza kaplja blagoslovljene vode, s katero so kropili vaščani rajnega Franceta. Na vsaki strani vzglavja sta goreli sveči v kovinskih, začrnelih svečnikih, ki so jih prinesli iz vaške cerkve.

France ni bil sam. Na tleh pred odrom je ležala Rozalka in takrat ob pozni popoldanski uri se že ni več mogla jokati. Žalost jo je utrudila in le včasí se je sunkoma pretreslo njeno telo, a glasu ni bilo od nikoder. Njeni lasje so bili razsuti in razprostrti po tleh, ki se jih je dotikala s čelom. Pri peči je sedel hlapec Andrej in buljil predse ter ni mogel verjeti, da je France umrl. V trenutku je vse pozabil in že je vstal in začel misliti iznova, zakaj sedi v hiši brez dela. Opazil je tovariša na odru in vse se mu je zazdelo tako neverjetno in nemogoče, da je moral stopiti k njemu in ga prijéti za roke, ali so zares mrzle. Sedel je nazaj in zaklical: „France!“ Zdelo se mu je, da mora odgovoríti, saj sta še oni dan skupaj kosila, saj je pravil očetu o mačkah. In Andrej se je spomnil sivore in dime, ki sta ž njim govorili, in zasmel se je sam s seboj,

a takoj ga je postalo sram in pogledal je Franceta, ali ni slišal njegovega smeha.

V hišo je stopil Tjade in za njim Jelar in potem še drugi kmetje. Odkrili so se in pokropili mrliča, tudi Jelar je snel klobuk, a k odru ni stopil in ni pogledal mrtvega sina. Oči so mu padle na vznožje, kjer se je prt ovijal trdih nog, in tudi Jelar se je začudil, zakaj se prt ne giblje in se prsti ne premaknejo. Začutil je v sebi veliko željo, da bi stopil bliže in odgrnil prt, zakaj moral je slišati, ali zares ne bije srce. „Čisto nedeljsko se je oblekel,“ je pomislil Jelar, „potem je pa legel. A kastorca še nima, pa ga je zaslužil. Kar plesal je po planini, kot bi se zaljubil v koso. Tudi zelenega oprsnika še nima in verižice v tri stremena, ali to je škoda.“

Stopil je prav k odru in pomočil pušpanovo vejico v leseni krožnik z blagoslovljeno vodo, in Jelar se je nehote priklonil in pokropil sina. Šele sedaj mu je pogledal v obraz, ki je bil silno koščen, a ni utegnil premišljati o tem, zakaj nekaj drugega je zagledal Jelar, in to ga je tako presenetilo in zbodlo, da je ves zadržel in prijel je sina za noge, da se ni zgrudil. France je imel levo oko napol odprto in ledeni, mrtvi pogled njegov je bil namerjen naravnost v očeta. Jelar je stal ob odru in trepetal, roka, ki je ležala na sinovih nogah, se je tresla in rahlo in počasi je začelo drhteti truplo na odru. Razprostrl je obe roki in še vedno je strmел v sina, ki je s steklenim pogledom zrl očeta.

„Zakaj ni zaprl oči?“ je skoro zakričal Jelar, ki je začutil neko mrzlo grozo v prsih, in kot leden blisk se mu je zdel sinov pogled, ki mu meri naravnost v srce. „Zakaj ni zaprl oči?“ Stopil je k sinovemu vzglavju, mu položil roko na čelo in zatisnil odprto oko. Silno hladen je bil mrtvi obraz, in Jelar je čutil neko slast, ko je tiščal s palcem to uporno in očitajoče oko. Odmaknil je prst z očesa, ki je ostalo zaprto, in ostal pri vzglavju, pokojen in veseleč se zmage nad mrtvim pogledom. Ali polagoma so se zopet začele odpirati vejice in stekleno oko je vnovič zastrmel v Jelarja. Ozrl se je okoli odra, kjer so stali kmetje in ga začudeni opazovali. V njem je vstajala jeza nad to nepokornostjo in iznova je zatisnil s palcem sinu oko. Ko je odstranil roko, sin ni več pogledal, tudi ne potem, ko je še dolgo stal ob vzglavju. Stopil je od odra in sedel na klop, kjer je še vedno premišljal hlapec, ali je France zares umrl.

„Andrej,“ je začel mirno govoriti Jelar. „Pelji Rozalko domov, saj ga ji ne bo nobena vzela. Jokati mi lahko pomaga Tuljaška.“ Rozalka ni hotela oditi nikamor.

Tjade je začel moliti rožni venec s počasnim glasom, ki je žalostno odmeval po tihi, veliki hiši, in kmetje so poklekneli po klopeh ali se naslonili ob mizo. Sredi molitve je Jelar nenadoma vstal in se ozrl na oder. Sin je imel zopet odprto oko in strmel v očeta z bolnim očitanjem. Vnovič je vstalo Jelarju v prsih ono težko in mračno vprašanje: „Zakaj je moral umreti?“ Stopil je k sosеду, ki je klečal z eno nogo na klopi in imel glavo v oknu, ter ga zgrabil za rame: „Da sem ga jaz, praviš?“

Sosed se je prestrašil, da je udaril z glavo ob železno okrižje, in se počasi izmotal nazaj v izbo. Obrnil se je k Jelarju, ki je na videz težko čakal odgovora. „Da sem ga jaz, praviš?“

Oni se je boječe nasmehljal in začel tolažiti Jelarja: „O, ne! Le tega ne govori! Vsi umrjemo, danes France, jutri jaz . . .“

„Ali jaz sem ga! Saj sem mu dal koso in kastorec sem mu obljubil! Le ne laži se, France vse sliši in vse ve. Oprsnik sem mu tudi še dolžan, zdaj je pa tako žalosten in jezen name, da ne more zapreti oči, kot bi še nekaj iskal in želel.“ Njegov glas je bil vedno bolj tih in temen in slednjič se je že slišal samo kot globoko mrmranje. V tem trenutku je prišla Rozalka k Jelarju, ihtela je in ga objela okrog vratu: „Oče, kako sem ga rada imela, dajte mi ga nazaj . . .“

Tesno, tesno je bilo v izbi, in Tjadeta je prevzel strah, ko je bil zaslišal Jelarja, da je pozabil ali si ni upal naprej moliti. Kmetje so še zmerom klečali in tiščali glave v roke, in nekaj časa ni izpregovoril nihče. Jelar je stal pri Andreju, ki mu je bilo dolgčas in je neprenehoma zeval. „Kaj bi oča,“ je nazadnje vprašal, in ker ni vedel drugega, je pognal uro, ki je stala v kotu, da se je zaslišal enakomeren tik-tak. Kmetje so se odsopli in se pokrižali; vstal je drug za drugim ter si brisal prašna kolena. Tuljaška pa, ki je čepela za mizo, se je preplašena vzdramila in tekla v kot, da ustavi uro. Jelar je pogledal Rozalko in se nagnil k njej na uho: „Nikar ne bodi žalostna, bom pa tebi kupil kastorec.“ Nato je odšel skozi duri. Za trenotek se je pokazala njegova glava zunaj pri odprtem oknu.

„Zapri oko, France, saj me ni več pri tebi! Pustite ga, da bo zaspal! Jaz grem orat!“

Za nekaj časa je ostala pri mrliču sama Tuljaška. Sedela je sključena in zakopana v umazane cunje za mizo, a ko je opazila, da je sama v izbi, je vstala s klopi in počasi šla proti odru. Zadovoljno se je smehljala, ko je gledala mrtvega Franceta, in njena kot goba posušena in nabrana lica so bila še bolj zoprna. „Tako

si miren, fantek, no, ali ti je dobra baba?" je mrmrala. Utrnila je svečo ob vzglavju, ki je bakljala z velikim, dimastim plamenom, in se zopet zagledala v mrliča. Položila mu je roko na lice, na čelo in začela potem zapirati mrtvo oko, iz katerega je sijala steklena luč. „He-he, kam si se pa zagledal, ali ti ni všeč tvoja nevesta, saj je bela?" S slastnim občutkom je tipala mrtvi obraz, s katerega je vela mrzla smrt, in samozadovoljni izraz ni izginil z njenega obličja.

Mrtvaški duh se je zgrinjal po Jelarjevini, in vrt okoli hiše in in lipa in jablane, vse se je zdelo tako temno in zamišljeno in celo solnce ni sijalo na Jelarjevini z zlatim bleskom. Ni bilo življenja okoli doma, ni bilo niti veselega odmeva, le na lipi, v gostem zelenju je na večer tistega dne pela neka ptica z otožnim, zategnjenim glasom in ni hotela nehati. Zdelo se je, kot bi se jokala lipa in bi žalovala kot stara varuhinja in prijateljica Jelarjevine, ker je zadela hišo nesreča. Ob Francetovi smrti je obstalo vse delo, tihota je objemala dom, in kdor je prišel blizu, je opazil prvi trenotek, da so imeli na obiskih belo svatico.

V ta molk se je vmešalo ob prvi večerni zarji, ki je rdeče ležala nad planino, Jelarjevo kričanje: „O-o-o! Joj!" Zato je Andrej urno stekel iz veže, kjer se je naslanjal na podboj in si trl čelo ob hrapavi les, ter že od daleč mahal z rokama: „Oča, oča, nikar!" Jelar je vprav vpregel vola v voz, na katerega je bilo naloženo drevo, kolca in sploh vse poljsko orodje, a drugega vola, pisanca je imel privezanega za ročico. Držal je z eno roko žival za vrv, a z drugo ga je poganjal in tako sta se vrtela okoli ojníc. Hlapec je pritekel h gospodarju, ki je mahnil s palico proti njemu, in srdito izustil: „Vendar ne vpij, ali ga res hočeš vzbuditi?" Andrej je preplašen obstal in potem previdno stopil h gospodarju ter mu hotel izlepa vzeti vrv iz rok.

„Ali ne greva orat v Breznice, saj so že požele? Ne boš šel ležat, ne!"

„Oča, saj ne bom šel," je skoraj zaihtel hlapec, „nocoj pa je prepozno za oranje".

Glas se mu je tresel in zbal se je gospodarja, ki je bil nocoj čuden kot še nikdar. Ni vedel, ali naj ga posluša, ali naj ravna po svoje, a Jelar se je vdal, in hlapec je odgnal vola v hlev. Ko se je vrnil, je že stal Tjade pri vozu in pogovarjal gospodarja, ki je gledal nepremično v zrak in navidez zelo napeto poslušal. Šla sta proti veži, kjer sta srečala Metko na pragu. Vsa je bila izgubljena in tekala je razpletena, v rdečem krilu in bosa okoli, ne vede, česa naj

se pritakne. Iskala je že dolgo Jelarja, in ko ga je zagledala, ni vedela, kaj mu je hotela.

„Oče, ali je tudi vam hudo?“ Prijela ga je za roko, Jelar pa jo je stisnil na vso moč za prste, da je dekle zakričalo.

„Ne bodi neumna, kaj bi to! Danes France, jutri pa Tjade.“

Pri mrliču so ženske molile, bilo jih je kakih sedem, in ž njimi je bil kup otrok, ki so se radovedno in plašno ozirali na oder. Nazadnje je začela mlada, suha kmetica brati iz debelih bukev, ki so bile vezane v usnje in rdeče obrobljene ter so imele velike, mastne črke. Klečala je zraven svečnika in včasi potegnila črn robec, ki ji je silil na oči, nazaj na glavo.

„Priporočamo ti, o Gospod, dušo tvojega služabnika in te prosimo, o gospod Jezus Kristus, Zveličar sveta, da to dušo, za katero si prišel po svoji milosti na zemljo v trpljenje in smrt, vzameš v naročje svojih očakov.“

Brala je s tenkim glasom, se zaletavala in ponavljala besede; obrnila je list in nadaljevala še bolj jokavo:

„Vzemi, o Gospod, svojega služabnika v nebeško kraljestvo! Naj ga sprejme sveti arhangel Mihael, ki je zaslužil nositi vojvodstvo nebeške vojske, naj mu pridejo nasproti sveti angeli božji in ga odpeljejo v nebeško mesto Jeruzalem!“

Končala je in vsi v hiši so se prekržali. Jelar je stal za durmi in med molitvijo mrmral sam zase. Kot bi ga zanesel veter, se je potem s strani pomaknil proti odru, in v zakajenem odsevu, ki mu je padal na obraz, sta sijali solzi na njegovih licih.

„Ali boš vso noč gledal?“ je vprašal. „Jaz grem tudi spat, France, kaj lepega naj se ti sanja . . .“

(Konec prihodnjic.)

Voščilo.

Dragi posrebri naj lica
jasna junijska rosica —
da bi zjutraj zasijala,
kot bi zvezda z neba pala.

Solnce žarko naj zasije,
s krono zlato jo ovije —
zaljša sladko naj devico,
lilij jutranjih kraljico!

C. Golar.

„Mi vstajamo“.

Spisal R. Jakopič ob priliki otvoritve prve slovenske umetniške razstave v Trstu.

I.

et dolgih let je minilo, odkar se je pokazala slovenska umetnost zadnjikrat na slovenskih tleh. Nadopolnemu začetku z umetniško razstavo leta 1900. v Ljubljani je sledil žalosten, brezupen konec z drugo l. 1902. Ta zadnja umetniška razstava, na kateri je prodrł slovenski značaj prvikrat odločno na dan, se je končala s popolnim neuspehom v moralnem in gmotnem oziru! Poldruga stotina umotvorov, izloženih v veliki dvorani „Narodnega doma“, se je vrnila zopet nazaj v roke umetnikov. Niti eden umotvor ni bil prodan — niti eden! — v centrali slovenske kulture, v slovenski Ljubljani! Moralni uspeh te razstave je bil tako klavrn, da so slovenski umetniki prisiljeni opustili vsako nadaljno kulturno delovanje na slovenskih tleh. Kapitularili so v središču slovenske kulture, v slovenski Ljubljani! Kritike so jih z malimi častnimi izjemami docela pobile. Javno, v slovenskih listih, se jim je odrekala pravica, vmešavati se še nadalje v duševno ubožnost slovenskega naroda, oziroma prirejati na slovenskih tleh umetniške razstave. Slovensko umetniško društvo, komaj rojeno, je moralo poginiti. Klavrnno se je razšlo; štirje odborniki so pokopali na javnem občnem zboru zadnje spomine na oni začetek slovenske umetnosti, ki naj se zabeleži s črnimi črkami v knjigo slovenske zgodovine. S studom in žalostjo v srcu so se obrnili slovenski umetniki od svoje domovine, zasmehovani so krenili svoje korake v tujino. Od tedaj je imela Ljubljana mir pred slovensko umetnostjo in nihče niti vprašal ni po njej. Med tem pa je slavila tu nemška umetnost svoje vstajenje, ne meneč se za živelj slovenskega naroda. V slovenski Ljubljani ni zamrla nemška kultura. S previdno vztrajnostjo so se prirejale v kazinskih prostorih redne letne nemške razstave. Z veliko narodno vnemo in z velikimi denarnimi stroški so se privabili nemški umetniki v slovensko Ljubljano in precejšnje število tisočakov so žrtvovali zasebniki — seveda nemški — vsako leto za nakup njih umotvorov. Tako so Nemci pokazali, da se zavedajo one velike edine moči, ki izvira le iz visoke

kulture. Pokazali so pa s tem tudi nam Slovincem, da je nemška kultura trdno odločna, dominirati nadalje v slovenski Ljubljani vzlic temu, da šteje slovenska statistika le 5000 ljubljanskih Nemcev, tukajšnjih Slovencev pa 35.000. —

II.

Kaj pa se je vendar zgodilo, da se drami slovenski narod iz svojega dolgoletnega duševnega spanja? Ali se mu svetli blede jutro, se mu bliža vstajenja dan? Ali se je le zganil, da nato zopet čim trdneje zaspi?

Dne 19. oktobra t. l. se je otvorila zopet slovenska umetniška razstava ne v Ljubljani — v Trstu. Slavje se je vršilo na tihem, brez vsakega pompa. Pred izbrano družbo je otvarjal razstavo predsednik tržaške čitalnice, višji sodni svetnik g. M. Gabrijelčič, z lepimi besedami, zahvaljujoč se slovenskim umetnikom za izredni užitek, ki ga so priredili svojim slovenskim rojakom na obalah sinje Adrije. Opozarjal je pa tudi na važnost kulturnega pomena te prve slovenske umetniške razstave v Trstu s sledečimi besedami: „Naše slavje je dalekosežnega, da, naravnost epohalnega pomena . . . zabeležen bo ta dan z zlatimi črkami v zgodovini našega kulturnega razvoja . . .“ Res, važen je ta dan, važen za bodočnost slovenske umetnosti! In zabeležen bo ta dan v zgodovini slovenske umetnosti! Ali z zlatimi črkami? Da bi res tako bilo! O, zlati časi se torej začno! Izginile bodo temne sence, zagrinjajoče zdaj dušo slovenskega naroda. Usahnili bodo strupeni studenci žalosti, gneva in sovraštva, ki zalivajo zdaj izmučena srca slovenskih umetnikov. Da, lepši dnevi bodo nastopili! Pozabljeno bode vse gorje, zaničevanje. K novemu življenju se bode prebudila duša slovenskih umetnikov; povzpel se bo genij umetnosti v sinje višave in rahlo razpel svoje peroti nad slovensko domovino. V zamrzla srca slovenskega naroda pa bo posijal gorek žarek navdušenja, zapihal bo v nje lahek veter vse sladkosti duševne pomladi. V grenkobo vsakdanjih skrbi, truda in obupa bo kapljala slast duševne sreče. Fantazije, fantazije! Kot plahe večje izginevajo v sivo meglo vsakdanjosti. Kaj, če se izpremene blažene zlate črke namah v črne! Tedaj bodo debelejšje od onih, ki govore o prvem fiasku slovenske umetnosti; kajti neuspeh te prve slovenske umetniške razstave v Trstu utegne pomeniti slovenskemu narodu obenem tudi izgubo umetnosti. Tedaj je bil dan otvoritve prve slovenske umetniške razstave v Trstu žalosten dan in bolje, da bi ga ne bilo. „Naše slavje je dalekosežnega, da, naravnost

epohalnega pomena . . .“, tako je govoril cenjeni gospod otvoritelj; jaz pa menim, da v pozitivnem zmislu danes še ni, da more šele postati. In šele takrat, ko bo slovenski narod ugledal v tej razstavi ne le zbirke več ali manj vrednih podob, ampak bo znal razumeti in ceniti v njih dolgoletno delo nekaterih zavednih mož, spadajočih v družbo najboljših sinov svojega naroda, ter spoznal, da more postati deležen tega kulturnega dela in si ga pridobiti v svojo duševno last le s tem pogojem, da reši nalogo, ki mu pristoji, namreč osnovati ono trdno, temeljito podlago, na kateri morejo njegovi umetniki stati in više stremiti, šele takrat bo smel govoriti s cenjenim gospodom otvoriteljem tržaške razstave, ki je nadaljeval; „ . . . da smo ne samo politično, ampak tudi kulturno zrel narod ter da smo dosegli vsestransko izobrazbo“. Danes smo, žal, le mi kulturni borilci oni, na katere se nanašajo te besede, kajti slovenski narod ni do sedaj storil prav ničesar, s čimer bi si „osigural svoj kulturni obstoj“. To se utegne zgoditi šele takrat, ko poseže narod sam v kulturno delovanje s tem, da začne izpolnjevati dolžnosti svoje nasproti svojim kulturnim borilcem. Tedaj šele bo smel iz srca zapeti z vrlim svojim pesnikom:

„Mi vstajamo,
mi nočemo umreti,
mi hočemo živeti!
Iz svojih vstajamo moči,
če tudi smo pozni in mladi.“

Satanela.

Ali je zacvetel plamen bel,
ali roža snežna zagorela?
Plameneči cvet ni zakipel,
to je roža, roža Satanela.

Jasna je kot cvet srebrn, kot sen
in kot zvezda severna ledena —
iz oči le šviga žar ognjen,
demon bliska se, ljubezen njena.

Kot da plamen bel je zakipel,
kot ledena roža zagorela,
kot da divji jo vihar objel —
to je roža, roža Satanela.

Satura.

Spisal L. Pintar.

Analiza in sinteza — kaj je ύστερον,
kaj bodi πρότερον. — —

O vprašanje se mi vidi, da bi se moralo naglovednim in naglosodnim mojstrom sinteze posebno priporočiti v resen preudarek. Nam skromnim analitikom, ukvarjajočim se s podrobnim raziskovanjem, se zdi analiza za točno razumevanje pesnikovega besedila prav koristna in na mnogih mestih neogibno potrebna, pa se zato ne strašimo očitaja, da „s pustim analizovanjem skrunimo pevsko svetišče“. — Pravijo, da imajo, kadar zidajo kralji, samotežniki in taligarji dokaj opraviti. Prešerna smatramo še vedno za kralja na slovenskem Parnasu, pa ni čudo, da tudi v prešernoslovju komaramo in se ubadamo razni literarni samotežniki, eni s samokolnico svojega razmišljanja, drugi z bolj uglajeno dvokolnico paberkovanja in „zbiranja raztresenih udov“, da bi razbistrili in razjasnili, kar se nam zdi, da v Prešernu ni na prvi pogled jasno. Nikdar se nam pač ni prav hotelo, da bi pritrdili tisti lahkotni trditvi v uvodu Wagnerjeve izdaje (str. 14.), češ da so Prešernove posamezne pesmi tako lahkomne in jasne, da jim ni treba nikakršnega razlaganja, kajti prav ta izdaja s svojimi včasih nakaznimi potvarami Prešernovega besedila taki trditvi odločno ugovarja in jo stavi na laž. Analiza torej, ki nas ima privedi do jasnega umevanja, do prave, iz besedila samega po pesnikovi naravni logiki dognane in določene misli — ta „pusta“ analiza (kakor jo radi nazivajo naglovedci), ta je za nas važni πρότερον. Visoko jo cenimo, zavedajoč se, da je nihče, ki mu je res do jedra, ne sme prezirati in smatrati za malovažno, nego da jo je treba čislati in trezno negovati. — Če pa hoče ostati analiza na trdni podlagi, se mora tesno oprijemati pesnikovega besedila in njegovih interpunkcij. Zato je pa zopet zelo važno, da to besedilo prav natančno poznamo. Kje pa se moremo s točnim besedilom pesnikovim bolje seznaniti, nego če vzamemo v roke njegov rokopis, njegov avtogram? Čuditi se torej moramo taki redaktorski opoklosti, kakor se nam kaže v znani recenziji (Lj. Zv. XX, 118), ki tako prezirljivo govori o rokopisih: „urednik se sklicuje na neki cenzurni

rokopis, ki se baje nahaja v deželnem muzeju . . . Čim je knjiga natisnjena, v istem hipu izgubi rokopis vsako meritorno veljavo . . .“ Res, kdor zna tako ceniti pesnikove svojerodne zapise, je pač edini poklican(?) za redaktorja njegovega literarnega blaga! — Proti takim nazorom bi pa pač morda lahko protestiral Prešeren „z rokami in nogami“ (l. c. 120); toda, kolikor vemo o Prešernovem mirnem značaju in njegovi dobrovoljnosti, smemo pač sklepati, da bi ga celo v tem slučaju prirojena dostojnost in taktnost obvarovali takega malomodrega vzhita, — mislim, da bi se kvečemu malo nasmehnil. —

Res je sicer, da najlaže še pogrešamo pesnikov rokopis pri onih proizvodih, ki jih je on sam pod svojo redakcijo dal v tisk; vendar je tudi pri teh redigiranje teksta mnogo olajšano, če imamo poleg prvotne izdaje pred seboj tudi rokopis — vsaj zaradi kontrole, ali ni morda kak korektor med tiskom vtihotapil v besedilo kake izpremembe, ki bi ne bila v soglasju s pisanim pesnikovim besedilom, — torej morda(?) ne njegova. — Ko bi se bil g. A. potrudil pogledati v tisti „neki cenzurni rokopis, ki se baje nahaja v muzejski knjižnici“, lahko bi se bil prepričal, da se nahajajo v njem s Prešernovo roko zapisani tisti (kakor jih blagovoli nazivati vsevedežni recenzor A.) „neumestni in brezokusni“ nadpisi: „Sonetje ljubezni, Zabavljivi sonetje, Sonetje nesreče“ — in lahko bi si bil tudi premislil, kaj bo govoril in kako bo modroval, predno je začel, — naglovedec —, radovernemu svetu (Lj. Zv. XX, 119) pridigovati, s kakimi „naivnimi“ nadpisi da je redaktor Bambergove izdaje oskrnil Prešernove sonete, predno je začel začudeno vpraševati, kateri demon zaslepljenosti mu je nasvetoval te „neumestne nadpise“, predno je začel „na dolgo in široko in dramatično razkladati“ samovoljno in predrzno ravnanje redaktorjevo, ki je — „s kako pravico?“ — dajal skupinam Prešernovih sonetov nadpise, — proti katerih stupidnosti in brezzmiselnosti bi baje Prešeren „z rokami in nogami“ protestiral, ko bi jih videl. — No hvala Bogu, videl jih je, ko jih je **sam** zapisal, videl še pred nesrečnim redaktorjem in pred naglovednim recenzorjem — ne samo videl, nego sam pogodil in prav vsebini primerno pogodil jih je. Da so sonetje „venca“ erotični in da spadajo tudi med „sonete ljubezni“, to je jasno in o tem ni dvomil niti Prešeren niti redaktor Bambergove izdaje in zato je uvrstil sonetni venec med 6. in 22. sonet te skupine. Prva skupina „Sonetje ljubezni“ šteje po Prešernovi razdelitvi 31 sonetov, druga skupina „Zabavljivi sonetje“ ima samo tri, a tretja

„Sonetje nesreče“ ima šest sonetov, sama zase pa sledita še soneta „Memento mori“ in „Matiju Čopu“, zadnji kot dedikacijski uvod „Krstu“, kajti s tem sonetom poklanja pesnik elegični, resignacije polni svoj spev (Krst) prijatlovim manom. — Edino, kar bi se glede prve skupine z recenzorskega stališča dalo prigovarjati, je to, da bi se bil moral nadpis „Sonetni venec“ kot podrejeni nadpis nižje stopinje tipografsko primerno označiti z nekoliko manjšim tiskom nego glavni nadpis „Sonetje ljubezni“, ali pa da bi se naj bili morda ostali sonetje te skupine numerirali, namreč oni pred „Vencem“ z 1 do 6, a oni za „Vencem“ z 22 do 31. —

Nadpisi sonetov so torej pristno Prešernovi, ne puhla iznajdba redaktorjeva — in g. recenzor, ki (Lj. Zv. XX, 119) „tako veselo“ zatrjuje, da Prešeren sam ni dal sonetom nobenih posebnih nadpisov, in „s tako slastjo“ poudarja, da urednik ni imel pravice, prenařajati tekst, da ni imel pravice, dajati sonetom kak naslov itd., bi bil pač bolje opravil, če bi si bil ogledal Prešernov rokopis in se poučil o stvari, o kateri je mislil da mora tudi on eno povedati. — G. recenzor menda misli (l. c.) svojo trditev, da je sonetni venec tudi erotične vsebine, (čemur pač nihče ne oporeka), nekako podpreti z opombo, da kaže „magistrale“ v začetnicah ime Primicove Julije. Prav! Zdaj pa vzemimo v roko Schwentnerjevo izdajo in si oglejmo v njej Prešernove akrostihide. Prva v magistralu „Sonetnega venca“ ima sledečo obliko: *Primlcovl julji*, a druga v 27. sonetu sledečo: *MaTeVžo lAngusu*. Skoraj bi človek mislil, da ima pred seboj hronograme in ne akrostihid. Če se že oprimemo moderne metode glede velikih začetnic v začetku posameznih verzov, da namreč stavimo veliko začetnico samo tam, kjer se začenja popolnoma nov stavek, nova perijoda, nam vendar kaže pri akrostihidah izjemoma popustiti in odjenjati od teh modernih principov; — vsaj jaz bi tako sodil, dasi nisem ravno neprijatelj doslednosti.

G. recenzor tudi obširno poroča o svoji porazdelbi „dostavka“ pod rubrike, ki jih je bil Prešeren v svoji izvorni izdaji uvedel, ter pravi: „Pod I. rubriko „Pesmi“ sem bil uvrstil „Zdravijco“ (ki jo je tudi g. urednik **sedaj pustil** v tem oddelku) . . .“ Zopet se g. recenzor moti. Nisem je sedaj šele pustil v tem oddelku kot majhno koncesijo od založnika najetemu(?) vrhovnemu pregledniku, ne, — ampak prvotno že sem jo bil uvrstil v prvi oddelek, ker sem iz rokopisa razvidel, da jo je bil Prešeren sam v ta oddelek odmenil in da mu jo je le cenzura črtala, sicer da bi jo že v izvorni izdaji morali imeti v prvem oddelku. V „dostavek“

sem odrinil samo tisto, česar ni bil pesnik sam uvrstil ali vsaj ne nameraval uvrstiti v svojo izdajo. Vse to je obširno razloženo v predgovoru (stran III.). —

Teže že pogrešamo rokopisov pri onih proizvodih, ki so sicer že natisnjeni, toda ne pod avtorjevo redakcijo, katerih natisk je marveč oskrbel kak drug redaktor. Vzemimo za primer 21. kitico „Nebeške procesije“. Ta se glasi v prvem natisku (Kr. Čbelica V. 23):

Da bi brezno bolj ukalo,
Je možovu misel dal,
De gospôdo bolj to malo
Na streliše vkup je zbral.

V Wagnerjevi izdaji ima drugi verz te kitice to-le obliko: „V misel je Možévi dal“. — Ker rokopisa te pesmi nisem imel na razpolago, držal sem se, kar je naravno, glede besedila bolj prvega natiska izpod Kastelčeve redakcije, ker sem si mislil, da je morda vendarle Kastelic Prešerna manj popravljajl nego popravljanja željni redaktor Wagnerjeve izdaje, ki je po Cimpermanovem svedoštvu (Ljublj. Zv. I, 577) „Nebeško procesijo“ res popravljajl. — Toda eno me je osupnilo: Čbelica ima „možovu“ z malo, Levstikov tekst „Možévi“ z véliko začetnico. Kdo je ta „mož“, ki ga ima tu pesem v mislih, ta zbiratelj male gospode na strelišču? — Če človek česa ne ve, je naravno, da vpraša druge, o katerih si more misliti, da utegnejo vedeti. Tudi jaz sem vpraševal in dobil z začudenjem združen odgovor: „I, kdo drugi nego župan Hradecky?“ Razmišljajl sem zopet o tem odgovoru, pa se mi stvar vendar ni hotela zdeti nič prav verjetna. Res, da je bil Hradecky tisti mož, ki je ljubljansko strelsko družbo, ko je bila že precej na koncu in je imelo strelišče leta 1829 takorekoč priti na boben, z vplivnim svojim zanimanjem zánjo nekako podprl, — in ko se je leta 1833 odbor na novo konstituiral, izbrali so si strelci njega za protektorja, a ravnatelj je bil baron Schweiger, mojstra strelcev sta bila Andrej Smole in Jos. Karinger, adjunkta pa Karel Moos in Jos. Kos. — Lahko si mislimo, da Hradecky kot župan in tudi sicer zelo mnogostransko vprežen mož ni utegnil, da bi se bil ravno za strelišče toliko brigal in zbiral „malo“ gospodo, — in da je moral menda kdo drugi brigati se za to in voditi notranje društveno delo zbiranja male gospode. Pa še nekaj drugega je, kar ugovarja taki razlagi. Res je bil Hradecky — cel mož v polnem pomenu besede, toda če rabimo apelativno ime, ki je z lastnim imenom v predikativnem razmerju, po antonomaziji namesto lastnega imena samega, vendar

še nikakor ne gre, da bi pisali ta apelativnik z véliko začetnico. Če pravimo z antonomazijo namesto Prešeren „pesnik“ ali namesto Demosten „govornik“, vendar teh samostalnikov ne pišemo z véliko začetnico. Če je torej Prešeren pisal „Možovu“ z véliko — in mislim, da je posnel Levstik to pisavo po rokopisu, da se je ni na celem izmislil, — tedaj moramo iskati v tej obliki le pravo lastno ime. Soditi bi se dalo, da je bil to ljubljanski meščan Karel Moos, ki so si ga bili izbrali strelci leta 1835 (tega leta je namreč nastala „Nebeška procesija“) za nižjega strelskega mojstra. Ime Moos je javaljne Moos (mah), ampak utegne biti ali okrnjenka iz Amos ali pa, kar je verjetnejše, naravnost Moses, kakor n. pr. Abram iz Abraham. Preobrazil pa je je Prešeren popolnoma pravilno po naših glasoslovnih pravilih, kakor imamo n. pr. iz Rose roža, iz Glas glaž itd.; zanimivo pa je to, da je je prav tako kakor samostalnik „mož“ sklanjal po ujevski sklanjatvi, kakor se v gorenjščini pogosto sliši: „možóvu“ (dem Manne). Ker o tem možu in njega osebnih svojstvih, bodisi vrlinah, bodisi hibah, ničesar ne vemo, tudi ne moremo sumiti, da se li skriva nekaj hudomušnosti za to sličnoglasno zamembo. — Jaz sicer pri redakciji nisem imel pred seboj rokopisa Prešernove pesmi, vidi pa se na tem slučaju, kako važno da bi bilo poznati pesnikovo pisavo, da bi prav za gotovo vedeli, kdo da je popravljaj, Kastelic ali Levstik, vidi se, da tu prav težko pogrešamo rokopisa. —

Še teže ga pa pogrešamo pri proizvodih, pri katerih ima Wagnerjeva izdaja pod črto opombo „Do zdaj še nenatisneno“, ali pa pri še novejših objavah. Seveda tudi rokopis lahko zapelje, kakor je n. pr. zapeljal Kreka, Vidica in mene pri nekaterih nemških, s Prešernovo roko zapisanih proizvodih, da smo jih radoverno smatrali za Prešernove. Primeri o tem izborna kritično opazko Žigonovo na 150. strani V. zvezka Zbornika iz leta 1903. — Važnost rokopisov bom poskusil dokazati še na epigramu „Bog“. — Da nam je ta epigram pisati v treh verzih, ne v štirih, kakor ga imamo v Wagnerjevi izdaji (stran 255), nam je bistrourmno izkombiniral že prof. Korš (Ljublj. Zv. XX, 808). Vendar bi želeli še rokopisnega potrdila tej kombinaciji. — Drugi (oziroma tretji) verz tega epigrama v Wagnerjevi izdaji „Ki vodi vekomaj v nebo“ ima v Levstikovem gradivu tole obliko: „Ki vodi vekomaj v **ne-bo**“. Tu zopet vprašamo, kaj je pravo: ali „nebo“ (Himmel) ali „ne-bó“ (twardj nicht sein), ali je to Prešernovo ali Levstikovo. Zopet pogrešamo rokopisa, da bi si mogli ustvariti prav zanesljivo sodbo.

Pa preidimo k tretjemu (ozir. četrtemu) verz, ki se glasi v Wagnerjevi izdaji „Kar je, kar bilo in kar bo“, ki sem mu pa jaz restituiral obliko „Kar je biló, kar jè, kar bo“. Utegnil bi kdo vprašati, „s kako pravico“ sem se osmelil do take „samovoljnosti“. — Res, da se tu ne morem sklicevati na Prešernov rokopis, kakor sem se mogel pri nadpisih sonetov, ker ga ne poznam in nimam; imam pa vendar razlogov za to izpremembo. Dosledno naglašà Prešeren pomožnikov deležnik vseskozi na drugem zlogu, torej: bilà, biló, bilí (b'la, b'lo, b'li), nikdar na prvem. Kjer najdeš v Wagnerjevi izdaji pri dvozložnih oblikah pomožnikovega deležnika naglas na prvem zlogu, je vselej to Levstikovo popravilo. Prešernovo besedilo se n. pr. glasi:

Kdaj vgasnila bilà bi kriva vera,
Bi vdova ne bilà žen marsiktera!

a Levstikova redakcija pravi:

Kdaj vgasnila bi kriva bila vera,
Žen bi ne bila vdova marsiktera!

Kdor je nekoliko opazoval narodovo govoro in ni morda slepo navdušen privrženec takozvanega olikanega govora, bo menda pač priznal, da je dati prednost Prešernovim oblikam pomožnikovega deležnika pred neopravičenimi popravami popraviljačev. Če pa vem, da je Prešeren v naglaševanju teh oblik dosleden in vseskozi zvest svojemu narečju, tedaj tudi smem sklepati, da je povsod na prvem zlogu naglašene dvozložne oblike tega deležnika staviti na rovaš popraviljačev, če tudi slučajno nimamo Prešernovega rokopisa za dokazilo. Če torej čitam v prevodu iz Anastazija Grūna verz: „Željé bi bile tri“, moram vedeti, da se je moralo Prešernovo besedilo glasiti: „Bilé bi želje tri“. — Wagnerjeva izdaja ima v napisu na grobu Čopovem verz: „Ko bili bi mu daljši časi dani“, a na grobu samem čitaš napis: „Ako bi daljši zhalí bli mu dani“. Enako lahko sklepam, da se tudi v zgoraj omenjenem epigramu sklepni verz ne more glasiti tako, kakor ga navaja Wagnerjeva izdaja, ampak da se mora glasiti tako, kakor sem ga brez rokopisa restituiral. En pomislek bi utegnil pri tej konjekturi še nastati; Levstikova redakcija stavi namreč na prvo mesto sedanost in na drugo preteklost, moja preuredba pa ravno nasprotno. — Res, da hvali Plutarh v svojem spisu „o pogojni besedici εἰ (če) v Delfih“ (VI.) Homerja z ozirom na 70. verz I. speva Ilijade (τὰ τ' ἔδοντα τὰ τ' ἐσσόμενα πρὸ τ' ἔδοντα), češ da je pravilno postavil najprej sedanje,

potem prihodnje in preteklo, ker se po naravnem vzporedu vrši sklepanje iz sedanjosti, t. j. iz tega ven, kar jè, se oziramo na to, kar je biló, pa na to, kar še pride. Toda isti Plutarh pripoveduje zopet v spisu „O Izidi in Oziridu“ (IX.), da je imel Izidin kip v mestu Saïs napis: „Jaz sem vse, kar je biló, kar je, kar bo, in mojega zastora ni še noben smrtnik nikdar odgrnil“. — — Jasno je torej, da po redu naravnega razvoja sedanjost, dasi nam najbližja, preteklosti še le sledi. A poleg te zaporedne razvrstitve teh treh dob v razvoju časa je bil zame odločilnega pomena še drug moment: poleg krepkega asindetona dosežem namreč pri tej razvrstitvi še jasen odmor ravno na polovici verza in z njim obenem lepo sorazmernost in soglašanje z začetnim verzom. — —

* * *

Ko sem bil predlanjskim začel pisati „Saturó“, sem imel namen, brez določenega reda razpravljati razna tekstna in komentarna vprašanja iz Prešerna, in nisem prav nič mislil zaiti v satirični ton. — Prišlo je drugače. Vem sicer, da se občinstvo ne more toliko zanimati za dolgočasno „Saturó“ kakor za kratkočasna „odprta pisma“, toda — nekoliko bo že potrpele tudi s to dolgočasnostjo. Kakršen je zaklic v šumo, takov je odmev. — Če bi se kdo v kakem bolj ali manj znanstvenem vprašanju brez prave utemeljitve in brez trdnih razlogov skliceval samo — recimo: na svoje „profesorstvo“, kaj ne da bi se nekoliko osmešil, kajti literarna republika se res ne sme naslanjati samo na izpitna izpričevala, diplome in naslove, ampak potrebuje trdnejšega temelja. Toda take ošabnosti mi, mali analitiki, menda še nismo zagrešili, tudi v tajnih, tihih mislih ne; — no! — ker se pa te ne dajo kontrolirati, recimo: vsaj v besedi in dejanju ne. To bo pač tudi g. A. moral priznati. Zdaj se pa okrenimo na drugo stran. Kaj pa, če se kdo samohvalno sklicuje na svoj estetični okus in prësamozavestno bobna ob svojo redaktorsko prakso — —? Pravično mislim da bi bilo meriti sebe z istim vatlom kakor druge. In ker se je blagovolil g. A. nehote spomniti VII. poglavja iz evangelja sv. Matevža, mi menda pač ne bo zameril, če sem se tudi jaz nehote domislil **tudi VII.** poglavja, toda poleg Matevževega še iz drugega avtorja, namreč iz Platona v Sokratovi apologiji (*καὶ ἕνα ἰσθόμην ἀπόρων* i. t. d.).

Književne novosti

Ivan Cankar: Hlapec Jernej in njegova pravica. Založil L. Schwentner. V Ljubljani 1907. Cena broš. zv. 1 K 40 h, eleg. vez. 2 K, po pošti 10 h več. — Oceno tega najnovejšega dela Cankarjevega smo morali radi pomanjkanja prostora odložiti za prihodnjič.

Iv. Cankar: Aleš iz Razora. Ljubljana 1907. Narodna založba. — Kako moč ima zemlja, naša mati in rednica, na človeka, zlasti na kmetskega otroka! Živiš v mestu in se vdajaš z vso dušo vtiskom in užitkom takozvanega kulturnega življenja, pozabljaš oblike, v katerih si prebil prva leta svojega življenja, in zdi se, da si postal popoln meščan, neke vrste — kozmopolit. Kar se oglasi srce in zahteva svoje stare pravice. To je tisto neodoljivo hrepenenje, ki nas vleče k rodni grudi, ki se pojavlja od časa do časa pri celih skupinah ljudi. Pod tem pečatom živi deloma tudi moderna umetnost, gotovo pa so Slovenci šele v tem znamenju ustvarili nekaj, kar jih znači in odlikuje med drugimi narodi. Naši mladi moderni so bili zleteli visoko, a vendar v neznane višine, ker so se bili preveč zagledali v tuje vzore, ampak le nekateri so leteli z močjo lastnih kril. Baš ti pa so vsaj od časa do časa začutili potrebo, da se izpočijejo na domači grudi, da se napijejo iz nje novih sil, ki bi jim poživile tvorno moč. Zupančič je bil med prvimi, ki se je streznil, Kette pa, ki je bil eden izmed najkrepkejših, domačih tal niti zapustil ni. In Cankar? Ko se je on zavedel svoje prave umetniške sile in je jasno zagledal pred seboj pot, ki jo je spoznal za svojo pot, tedaj je bil tudi že popolnoma slovenski umetnik — z vsemi hibami in vrlinami. Res, da se je razvila njegova samostojnost in brezprimerna samozavest pod pritiskom kljubovalne negacije, ki jo je umetnik čimdalje bolj moral čutiti od domače kritike in slovenskega širšega čitateljstva, v nekako zavedno kljubovalno odpornost, ampak to se da prav lahko razumeti, ako pomislimo, da je stopil Cankar od prvega početka v strogo opozicijo skoraj proti vsemu, kar je dotlej veljalo pri nas za narodno pridobitev, vredno rodoljubnega ponosa. Kako vlogo je igrala pri tem mladostna neizkušenosť, ki jo stari mladiči tako radi vlačijo na dan kot podporo svojim nesigurnim argumentacijam, tega jaz gotovo ne bom premleval. Z ozirom na Cankarjevo umetniško dozorevanje pa bi opozoril le na dejstvo, da proglašajo nekateri kritiki njegove „Vinjete“ menda za najboljšo umetniško delo, česar pa jaz ne priznavam, pač pa se mi zdi važno to, da je Cankar kot kritik že pred leti in tedaj, ko je bil kot umetnik še poln simbolizma in ves zavrt v vsakojake fantastne megle, da je že tedaj poveličeval Trdinove bajke kakor nekaj cvet pristne domače umetnosti. Sicer pa so v vsakem njegovem delu partije, ki se smejo meriti z najboljšim, kar je doslej ustvarila slovenska duša, ampak oziri na vsakojako moralo, dvomi o opravičenosti in prozornosti filozofskih idej in tendenc v njegovih umotvorih so ovirali, da Cankar ni prodiral v širših slojih, ker so se mu deloma nalašč gradili trnjevi plati. Zdaj pa je stopil iz oblakov in hodi po trdi slovenski zemlji, zato triumfiranje tam, kjer si pripisujejo zasluge, da so privedli v očetnji dom izgubljenega sina. Meni pa bi bilo v resnici žal, če bi se Cankar poslej zadovoljeval s samimi — žganci, naj mu jih rodoljubne kuharice še tako dobro belijo. Sicer pa je Cankar ta korak že naprej napovedoval. Saj je še nedavno oznanjeval evangelij, da treba našemu „takozvanemu narodu“

iti v šolo k ljudstvu, ker je tam naša umetnost doma; ampak umni pisatelj tudi dobro ve, da to ne zadostuje, da je treba res dvigati tudi — pristni naš narod. Sicer pa v tem pogledu ni govora o kakem poniževanju, kakor tudi nimajo prav tisti, ki mislijo, da je Cankar s tem, da piše za ljudstvo, ali recimo naravnost za podjetja, namenjena širšim slojem, storil bogve kako važen in za domačo umetnost docela nov korak. — Sploh pa sodim, da je Aleš iz Razora izborna umetniška monografija, kajti kakor na strešnem, trioglatem pročelju grških svetišč kipi okoli osrednjega lika tako je v našem delu urejeno in razvrščeno vse, osebe in dejanje, okoli glavne osebe, okoli Aleša, ki je z najpreprostejšimi sredstvi očrtan s tako lapidarno in plastično umetnostjo, ki je lastna le Cankarju. Kmet Aleš pa, ki je gospodar lepega imetja, je velik skopuh in oderuh, a še večji hinavec pred Bogom in ljudmi. Svojo nečloveško trdosrčnost in nenasitno zglabnost pokriva z brezprimerno farizejsko pobožnostjo in to v tako nečedni in vsiljivi obliki, da je nevšečna celo boljšim možem izmed tistih vrst, ki so postavljeni, da goje in pospešujejo božje češčenje. Tak svetnik je Aleš, da črti ne samo starega župnika, ki je enkrat prehudo mahnil po njegovi nekrščanski posodi, ampak da mu niso po volji niti svetniki niti druge pobožne naredbe. In ko ob večernih urah kleči in moli ali kadar prebira svoje debelo „Življenje svetnikov“, tedaj so mu misli bogve kje pri posvetnih stvareh; nad vse mu je le misel, da je on med neštetimi izvoljen prijatelj božji. Kako brezprimerno originalno in psihologično verno so orisane njegove meditacije o svetnikih z nekrščanskimi imeni ali njegove razkošne fantazmagorije o — lastnem mučeništvu. Nekako svetlejšo podobo iste vrste, namreč naivno poštenega tercijalstva pa je orisal Cankar v Frčajevi Hani, postarni pa petični devici, na katero je obrnil pohlepni Aleš svoje sebične misli. Tretja oseba, ki sama nastopa pred našimi očmi, gospod Anton — je edini, ki je še določneje očrtan, dasi obdaja ta lik nekaka mistična megla. On je Alešev nezakonski sin, ki je poklican, da docela razkrinka očetovo nekrščansko delo, on, ki v cerkvi dvigne gorjačo nad svojega očeta, reši ne posebno zamotani vozcl dejanja. Sploh to zunanje dejanje ni kaj bogato in ni polagati nanje tolike važnosti, pač pa se kaže vsa velika in zrela Cankarjeva umetnost v črtanju drobnih potez in risanju notranjega dejanja, ki se vrši pred nami s tako veliko notranjo potrebnostjo in s samo ob sebi razumevno logiko, da se nam vse takorekoč projicira v svet materialnih razmer. V tem tiči tudi opravičenost, da se je poslužil umetnik tudi bajnih ali demonskih likov, ki naj tem živeje in plastičneje pokažejo notranjost junakovo. Sicer pa je del opravičenosti tudi v snovi in sredi sami, kajti kmetški človek še dandanes posebja nerazumljene in nerazumljive sile, ki snujejo v njem in okoli njega, veruje, da posegajo v človekov delokrog demonske sile iz drugih sfer. Cankar pa je bil previden pri rabi tega sredstva, kajti Alešev zli demon, izkušnjavec v obeh podobah, nastopa le tedaj, ko človek živi in misli nezavedno, v sanjah in v pijanosti ali blaznosti. Po vsem tem treba reči, da nam je ustvaril Cankar s svojim Alešem nov tip, ki si bo ohranil stalno mesto v slovenski umetnosti.

„Narodna založba“ je jako dobro pogodila, da je stopila pred občinstvo z našim najboljšim epičnim umetnikom proste besede, pazi naj le, da ne bo s pretiranimi cenami gradila novih ovir Cankarjevih umotvorom.

Dr. Iv. Merhar.

Dr. Fr. Kos: Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku. Druga knjiga (l. 801.—1102.). V Ljubljani, 1906. Založila in izdala „Leonova družba“ v Ljubljani. Tiskala „Katoliška tiskarna“. LXXXIV + 514. Cena?

Anton Medved: Za pravdo in srce. Tragedija v 5 dejanjih. Založila „Kato-liška tiskarna“. Do konca novembra je cena vezani knjigi 2 K 50, s prvim decembrom pa stopi prava cena v veljavo, ki znaša 3 K 50 h. — Ta drama znanega pesnika in pisatelja se je na našem odru že uprizorila in sicer s precejšnjim uspehom. Sedaj jo je pisatelj predelal in uprizori se iznova meseca novembra. Takrat se nam ponudi tudi prilika, da izpregovorimo kaj več o njej.

„Slovenski sokolski koledar“ za leto 1908. Uredil doktor G. v. S a j o v i c. III. letnik. V Kranju 1907. Izdal in založil vaditeljski zbor Sokola v Kranju. Tisk J. Blasnika naslednikov v Ljubljani. Cena? — Poleg običajne koledarske vsebine prinaša ta „Slovenski sokolski koledar“ več na Sokolstvo nanašajočih se statističnih in drugih sestavkov, izmed katerih omenjamo životopisa za Sokolstvo prezaslužnih Čehov dr. Miroslava Tyrša in Jindřicha Fügnerja.

Trgovski koledar za leto 1908. Uredila dr. R. Marn in Silv. Škrbinec. Drugi letnik. Izdalo in založilo „Slov. trg. društvo Merkur“ v Ljubljani. Tisk J. Blasnika naslednikov. Cena?

„Etika in politika“, predaval v „Akademiji“ 24. februarja 1907 profesor dr. Albert Bazala (Zagreb). Ta zanimiva brošurica se dobiva v knjigarni L. Schwen-nerja v Ljubljani in stane 30 h, s poštnino 35 h.

„Zadnja kmečka vojska“. Zgodovinska povest iz l. 1573. Spisal Avgust Šenoa, iz hrvaščine poslovenil L. J. Založila „Kato-liška tiskarna“. Cena brošuri 1 K 60 h, vez. 2 K 60 h. — Junak te povesti je „kmečki kralj“ Matija Gubec, ki je svoje navdušenje za pravico in svobodo tlačnega kmečkega ljudstva poplačal z mučeniško smrtjo. Snov te povesti bode vedno mikala in ne motimo se nemara, ako trdimo, da se bodo jugoslovanski umetniki vedno zopet vračali k nji. „Zadnja kmečka vojska“ spada med najzanimivejše in najboljše povesti Avgusta Šenoa in bode gotovo tudi pri nas ugajala.

„Istorija najnovije slovenačke književnosti“ (Zgodovina najnovije slovenske književnosti) je naslov razpravi, ki jo objavlja gosp. dr. Ivan Prijatelj v „Letopisu Matice Srpske“ v Novem Sadu. (Knjiga 243. in 244.) Izraz „najnoviji“ se nanaša na dobo, odkar imamo nepretrgano in organizovano beletristično delovanje, na dobo izza „Slov. Glasnika“, odnosno Levstika. Prijateljeva „Zgodovina književnosti“ ni golo poročilo o tem, kar je bilo, marveč je tudi razjasnjevanje, za kaj je bilo, ne kaže samo slike oseb, ampak tudi ozadje. V dosedaj izišlem delu svoje razprave govori gosp. dr. Prijatelj razen o Levstiku, Erjavcu in Jenku tudi o Mandelcu, Zarniku in Mencingerju ter označuje vsebino in stališče njih del. Snov se mu kristalizuje in ko bo izkristalizovana, nam poda sigurno v slovenskem jeziku „Zgodovino najnovije slovenske književnosti“.

Dr. Fr. Hešič.

Vojnovič Ivo: Smrt majke Jugovića. Dramska pjesma v tri pjevanja. Zagreb, 1907. Naklada Dioničke tiskare. —

Ta po našem mnenju najboljša Vojnovičeva drama se je igrala prvi pot na srbskem narodnem pozorišču v Belgradu dne 21. avgusta 1906, na hrvaškem narodnem kazališču v Zagrebu pa dne 6. februarja 1907; naše slovensko gledališče jo je postavilo (v prevodu prof. Jos. Westra) za tekočo sezono na program.

Končno sodbo o Vojnovičevem umotvoru bomo mogli izreči šele, ko bo stala junaška mati Jugovićeve na odru pred nami. To velja sicer vobče o vsakem dram-skem delu, a ne izlahka o katerem toliko kakor o našem, saj ti prizori kar silijo na pozorišče, te besede kar hočemo slišati... Črke so tu premrte in kot

knjižna drama je ta spis le senca . . . Živo pa si predstavljam, da more v blesku glediške iluzije učinkovati prav mogočno, pa le pri izborni, celo razkošni predstavi, s pomočjo vseh teatralnih efektov, kar jih premore moderna tehnika, in pri oduševljeni igri vseh oseb, zlasti naslovne vloge in Angelije, devete snahe majke Jugovičev. Pesnik namreč uporablja skrajno napete prizore, pa tudi nadnaravne, čudesne sile, morda še preveč; a to mu moramo priznati: z veliko dramatsko rutino. Skoraj bi izrekel sodbo, da ni v nobenem jugoslovanskem dramatskem spisu toliko „dramatike“ kakor v tem. Človeško čustvo, človeška beseda, čini — človeški in nadčloveški —, priroda in nadpriroda — vse se druži v proslavo nadčloveškega heroizma majke Jugovičev in ž njo v proslavo herojske smrti za domovino. V ozadju pa se vrši tragedija svetovnega pomena: junaška smrt srbskih vojščakov na Kosovem polju.

Napetost v dejanju leži baš v tem, da se pred našimi očmi vrše dogodki v Jugovi hiši, a da vsi vemo, da se istočasno bije boj za življenje in svobodo in državo; kakor v duševnem zrcalu vidimo, kaj se vrši na bojnem polju, in se gibljemo med upom in obupom; razvoj je tem bolj pretresljiv, ker stoji pred nami mati deveterih Jugovičev, ki so z očetom šli vsi v boj, z deveterimi snahami: poraz v bitki pomeni zanje izgubo vsega, vsega! Pesnik je že tu porabil kontrast med staro majko iz njenimi spartanskimi nazori in med ljubečimi mladimi soprogrami mladih Jugovičev. Stara majka pravi:

„I Jug Bogdan (t. j. njen mož) i devet Jugovića
i još devet da ih opet rodim,
svi do zadnjeg roda nam i vjere
nek' se biju slavu nam berući
il' nek' umru nebo gledajući!“

Mlade žene pa mislijo na svojo ljubezen, na svoje otroke, na udobnost življenja, celo razpro se in spričkajo med seboj v takem položaju! Naravnost odurno pa je neusmiljeno igranje z ranjenim gavranom in bučni smeh snah ob — mukah uboge živali je skrajno neprijeten. Ta prizor je vsekakor treba prenarediti; v smeh se le naj pripravijo snahe, a s primernim sredstvom. — Zato je pa mati dosledna v svojih nazorih: vest za vestjo prihaja o nesrečni bitki, o smrti moža in sinov; le eden je ušel in vabi zdaj mater in snahe, naj hitro pobegnejo . . . Oklene se ga njegova mlada žena (Angelija), vsa srečna, da se je vsaj njen ljubi vrnil; tu se oglasi mati! Z neizprosnimi besedami pokaže ubežniku, da njegovo mesto ni pri ženi, ampak v boju, tam, kjer je padel oče in osem njegovih bratov; on naj zdaj nosi Jugovičevo zastavo. Sina zgrabijo njene besede; svojo ženo zabode, sam se vrne na bojno polje in umre junaški. V tretjem spevu (delo je razdeljeno v tri speve), ki nas popelje na Kosovo polje in je poln čudernih dogodkov, išče in najde majka tudi tega sina kot mrtvega junaka, še z zastavo v roki. S tem je tudi majkina zemeljska pot končana.

V podstavo služijo drami srbske narodne pesmi o Kosovem, ki so tuintam doslovno posnete.

Dr. Jos. Tominšek.

Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena. Na svijet izdaje Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga XII. svezak 1. (U Zagrebu 1907, urednik dr. D. Beranić.) — Dasi do Pejačevića bana vlada ni niti z vinarjem podpirala zagrebške akademije, ker le-ta ni hotela prodati Khuenu svojih vzorov, je vendarle verno izvrševala svojo zadačo in zasnovala med drugim tudi ta-le Zbornik,

ki mu teče, evo, sedaj že XII. knjiga. Po izbornem navodilu, ki ga je sestavil dr. Radić, so vsestranski opisani mnogi hrvatsko-srbski kraji in bi se opisovanje raztegnilo tudi na slovenske dežele, ko bi podjetje našlo pri nas primerno agilnega zastopnika in organizatorja. V pričujočem zvezku je začel tajnik „Društva hrvatskih profesorjev“ prof. Vatroslav Božić priobčevati opis kajkavskega sela Prigorja (že sedaj obsega spis 86 tiskanih strani, a pride še nadaljevanje) v narečju prigorskem; navaja tu vse vasi v okraju, opisuje zrak in vreme, rastlinstvo, živalstvo, telesni ustroj naroda, hišo in dvorišče (jezik je že prej očrtal v „Radu“), hrano in posodo, obleko, nakit in česanje in leke; popis je ilustriran z več slikami. „Zbornik“ pa ne priobčuje le opisovalnega gradiva, temveč tudi razprave; v tem zvezku je objavil češki profesor dr. Dj. Polívka obširno razpravo o pripovedki iz „1001noči“, „Ali-Baba in štirideset razbojnikov“, ki ima vzporednice po vsej Evropi (tudi hrv.-slovensko iz okolice varaždinske) in izven nje, ki pa so se ž njo evropski narodi seznanili primeroma pozno, jedva pred polovico XVIII. veka. — Za narod, ki je pred vekom zbudil pozornost sveta z množino svoje poezije, je značilno poročilo Ivana Zovka o „Ašikovanju (ljubkovanju) u Herceg-Bosni“. „Ašikuje momče (fantič) i djevojče — bez promjene tri godine dana“ — govoreč si žarke in bujne besede. „Osobito ako sta malo nadarjena, ju je prava milota skrivaj slušati, kako si samozavestno sujeta svoje pesniške in retorske pobude...“ Pri ljubkovanju je vrlo znatna stvar srok: drug mora drugemu po mogočnosti odgovarjati v sroku (rimi), tako da se često njihuni razgovori vrste kakor stih; opomniti je treba, da skoro vsak zaljubljeni par, ako le malo nadarjen, sam plete svoje osobite razgovore po svojih prilikah; na pr.

On: Dobar večer, srce drago!

Ona: Dao Bog dobro, moje blago!

On: Kako si mi? Šta mi radiš?

Ona: Što te nema, što me jadiš?

—: — — — — —

Dr. Fr. Ilešič.

Ljetopis Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1906.

Dr. M. Maurović poroča o svojem delu v Zadru, ko je zbiral gradivo za izdajanje starih dalmatinskih statutov. Zanimivo je tudi izvestje dr. Karla Horvata o njegovem delu v rimskih arhivih, zlasti v vatikanskem; tu je popisal važno poročilo Ivana Kobenzela, svetnika nadvojvode Ferdinanda od 1592—1594, o turških navalih, o deželnih zborih v dednih deželah, o važnosti Hrvatske za obstanek Italije itd. Jugoslavenska Akademija je ta važni zgodovinski spomenik sprejela za svoje publikacije. Razen tega je nabral mnogo „Prilogov za zgodovino hrvatsko v XVI. in VII. veku“. Dr. Horvat opozarja, naj po zgledu drugih akademij tudi Jugoslavenska Akademija ustanovi v Rimu svoj institut. — Kamila Lucerna objavlja kot nekrolog obširen životopis političarja, narodnega „pedagoga“ in dramatičarja Matije Bana, Dubrovčana, ki je dolgo živel v Belgradu in v Turčiji, pa leta 1848. opravil znamenito diplomatsko pot v Karlovec k patrijarhu Rajačiću, odtod k banu Jelačiću v Zagreb in k vladiki Njegošu na Cetinje, da bi izvedel sporazumljenje teh treh narodnih centrov med seboj in z Belgradom; sodeloval je pri pripravah za obči vstanek Slovanov v Turški. Njegova drama „Mejrima“ je začetek narodnega dramskega srbohrvatskega reportarja in je na polju dramatike isto, kar je Čengićaga v epiki in kar so pesmi Branka Radičevića v liriki. Poleg Banovega nekrologa je v Letopisu še nekrolog srbskega zgodovinarja Ilariona Ruvarca in bolgarskega zgodovinarja Marina Drinova.

Dr. Fr. Ilešič.

Dr. Fran Ilešič, Stanko Vraz u školama. V tej temeljiti razpravi, ki je ponatisnjena iz 5. knjige „Gradje za poviest književnosti hrvatske“, je pisec po natisnjenih in nenatisnjenih virih sestavil točno poročilo, kako se je Stanko Vraz (pristni Jakob Frass) šolal od ljudske šole do zaključka vseučiliških študij v Gradcu. S to razpravo je znani izborni Markovičev životopis St. Vraza v mnogih podrobnostih izpopolnjen; za nas pa so zlasti važni vpogledi v tedanje kulturno ozadje, posebno slovenskega Štajerja, vpogledi, ki se ob razvrščanju snovi implicitno zasvetlikajo in ki jim je pisec skrbno prižigal luč.

Dr. Jos. Tomišek.

„Društvo sv. Jeronima“ je izdalo za letos sledeče publikacije: 1. Danica. Koledar društva Svetojeronimskega za godinu 1908. 2. Život sv. Pavla. Napisao dr. Rudolf Vimer, kr. sveučilišni profesor. 3. Hrvatska pjesma. Izbor umjetnog pjesništva za puk. Uredio i uvodom popratio Josip Milaković. 4. O narodnom gospodarstvu. Napisao dr. Franjo Milobar. 5. Poučni razgovori II. 6. Ljetopis i imenik književnoga društva sv. Jeronima u Zagrebu za godinu 1906.

Društveni koledar se tiska v 48.000 komadih, članov pa ima društvo samo 14.102, torej proti številu članov „Družbe sv. Mohorja“ jako malo. Vprašali bi, kaj je vzrok. Ali naj sklepamo iz tega, da je hrvatski kmet manj izobražen mimo našega? Potem bi se morali merodajni krogi tem bolj potruditi, da se med ljudstvom širi knjiga! Če pa so morda publikacije take, da ljudstvu ne ugajajo, potem je dolžnost odborova poskrbeti za to, da se temu nedostatku odpomore. Vsekakor bi si želeli pri tem društvu, baš ker je nekako merilo za duševni nivó preprostega naroda med našimi brati, večjega napredka.

Novi akordi, VI. letnik 1906/7, urednik dr. Gojmir Krek, založnik Lav. Schwentnerjeva knjigarna v Ljubljani. Cena 8 K.

Kroniko sodobnega razvoja slovenske glasbe imenujemo lahko dr. Krekove „Nove akorde“. V njih se pojavljajo naši skladatelji, novi in stari, ter nam podajajo svoje najnovejše skladbe, in da so te skladbe objave vredne, jamči skrbnost urednika, čigar ime si je pridobilo po njegovih skladbah dober glas. „Novi akordi“ se razlikujejo od podobnih inorodnih zbirk prav bistveno; le-te podajajo izvečine le prazna mašila, škartirano blago. „Novi akordi“ pa se ponašajo kot glasilo dobre in tudi prav dobre skladbe in zaslužijo zato občega vpoštevanja.

Pravkar dokončani VI. letnik obsega dobro polovico klavirske skladbe in pa solonapeve s spremljevanjem klavirja, drugo so zbori. Izmed klavirskih skladb je najobsežnejša Vjekoslava Rosenberg-Ružičeva „Sonata“, o kateri smo objavili poročilo o priliki, ko je izšla v posebnem zvezku kot ponatisk. Emila Adamiča „Prvi sneg“ priča, da se emancipuje skladatelj prosteje do pravega klavirskega sloga, ki se mu je v tej skladbi prav dobro posrečil, Frana Gerbiča „Romanca“ in „Spominski list“ pa sta prikupljiva po svoji ljubeznivi sentimentalnosti in lahki pisavi. Tehnično višje se je vzpel Josip Prochazka v „Silhouetah“, v katerih podaja bujno sliko misterioznega razpoloženja. Dr. Krekova „Gavota“ kaže značilna svojstva v moderni izučene skladatelja.

Solonapevi: Preprosta in otroško nežna je Emila Adamiča „Iz otroških pesmi na tujem III“, preprosta tudi dr. Benj. Ipavica „Ob studentu“. Istega skladatelja „Menih“, odičen po strastno vzkipevajoči kantileni, se utegne prikupiti basistom. Ognjevitoga kolorita je Jos. Prochazkov „Večer“, zanimiv tudi po svojem prelestnem klavirskem spremljevanju. Interesanten, ne lahek problem je rešil dr. Gojmir Krek z uglasbitvijo Drag. Kettejeve „Pred krčmo“, pesmi, polne bridkega humorja. V baladnem tonu se vzpenja ob širokih harfnih harmonijah Antona Lajovica „Romanca“, uglasbena na besede Murn-Aleksandrova. Anton Svetek je uglasbil Otona Zupančiča „Svetlo noč“, ob uspešni gradaciji se javljata tu temperament in stremljenje po plastični izrazovitosti.

Zbori: Stanko Premrl objavlja dvoje moških zborov: „Kedar tiha žalost“ in „Trojno gorje“, lepi, možati skladbi odlične harmonizacije, in nežno razpoložen ženski zbor „Lilije“, Emil Adamič krepak moški zbor „Naša zastava“, simpatičen, ljubezniv ženski zbor „Po slovesu“ ter troje mešanih zborov: „Fantu“, „V saneh“ in „V snegu“, ki se glase prijazno in prav prikupno preprosto. Vriskajoče veselje doni iz Emeriha Berowa peteroglasne, v ruskem žanru uglasbene „Vesna krasnaja“, korektno delo je hvaliti v Frana Ferjančiča moških zborih „Pevci smo slovenski mi“ in „Slovo mrtvim“. Vjekoslav Rosenberg-Ružič podaja moški zbor s tenorskim solom „Tudji sviete“, dr. Benj. Ipavica mešan zbor „Zapuščena“, Mihael Rožanc moški četverospjev „Roža“. Najznamenitejši in zares odličen je dr. Gojmira Kreka mešani zbor „Tam na vrtni gredi . . .“, presenetljiv po svoji eleganci in po umnem, vzoritem razsnutku glasovnega stavka.

Dr. V. Foerster.

Koncert Jaroslava Kociana je priredila „Glasb. Matica“ dne 2. oktobra v koncertni dvorani „Uniona“ s povoljnim uspehom. Pošetil je Kocian po nekolikih letih zopet belo Ljubljano, potem ko je absolvirala turnejo v Ameriki. Kocian je vsekakor virtuoz na svojih goslih, obvladuje svoj instrument z lahkoto in z gotovostjo, kateri opravičujeta, imenovati ga umetnika! Svoje tehnične zmožnosti je izkazal Kocian zlasti v Čajkovskega „Koncertu za gosli“ op. 35, ki ga je zigral z bravuro, in tudi v lastni skladbi „Old Folks at Home“, ki podaja varijacije na tema ameriške melodije. V ostalih skladbah je prevladoval liriški značaj, žal, da je bil program v tem oziru ne kaj zanimiv, za Kociana pa tudi ne dosti primeren, ker mu primanjkuje za pravo liriko pristnega čustvovanja. Največ skladb na sporedu je bilo Kociana samega, skladb, ki so prijetne sluhu, ki pa ne sodijo na spored koncertujočega umetnika, kajti od umetnika zahtevamo, da nas ne zabava samo, marveč tudi vzgaja in nam teši muzikalno naše hrepenenje z izbiro biserov vznajajoče glasbene literature. Ob strani Kociana je nastopil kot pianist Fran Veselský, dober, soliden in rutiniran glasbenik. Tudi Veselský je podal skladbe lastnega izvora; izmed njih je pohvaliti „Češko fantazijo za klavir“, ki javlja hvalevredno spretnost v okusnem in učinkljivem harmonizovanju narodne popevke.

Dr. V. Foerster.

„Venček“ triglasnih narodnih pesmi za šolo in dom. I. Sestavil in na svetlo dal Anton Kosi. Založil izdajatelj (A. Kosi v Središču). Natisnila „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani. Leta 1907. Cena 25 h. — „Venček“ obsega same lahke pevske točke, ki se bodo dale dobro uporabljati za sporede pri šolskih veseljah. Ta zbirka obsega povsem druge pesmi kot Žirovnikova, ki je namenjena bolj za razširjenje med šolsko mladino, dočim ima le-ta namen, služiti javnim nastopom, ki se prirejajo z učenci. Vse pesmi v zbirki se pojo lahko tudi dvoglasno. Gospod izdajatelj ima v rokopisu tudi že II. zvezek.

— a —

Upodabljavača umetnost

Prva slovenska umetniška razstava v Trstu. — Torej se je vendarle uresničila ta lepa in smela in tako nenadoma spočeta misel o slovenski umetniški razstavi v Trstu! Gotovo bo ta vesela vest prijetno iznenadila vsakega idealno mislečega in kvišku stremečega Slovenca in Slovana, saj si je s tem korakom priborila slovenska umetnost novo in stalno postojanko tu na obalah sinje Adrije, ki je postala v novejši dobi predmet naših najlepših upov in cilj našega neodoljivega hrepenenja. Ta korak pa je tem pomembnejši, ker je stopila slovenska umetnost prvič pred forum, kjer bodo imeli besedo tudi sodniki, ki jih ne vežejo z nami nikake simpatije, izvirajoče iz krvnega sorodstva; in vendar sem prepričan, da sodba teh objektivnih sodnikov-estetikov ne bo mogla biti negativna za našo mlado obrazujočo umetnost. Ker pa ne morem podrobneje poročati in kritično presojati, marveč sem se namenil podati le glavne poteze o razstavi, moram vendar najprisrčneje povabiti vse Slovence in Slovane, ki imajo priliko oglasiti se v Trstu, da stopijo v „Narodni dom“ in si ogledajo umotvore naših slikarjev in kiparjev, kajti preverjen sem, da se bodo vrnili z očiščeno in olajšano dušo iz tega improviziranega svetišča lepote. — Za goste in prijatelje umetnosti je bila razstava otvorna v soboto 19. t. m. ob štirih popoldne ob navzočnosti nekaterih slovenskih in enega hrvatskega umetnika. Po kratkem nagovoru g. predsednika, višjesodnega svetnika M. Gabrijelčiča, so si gospe in gospodje ogledali razstavljenе predmete, ki so nameščeni v dvorani in eni sobi „Slavjanske čitalnice“. Oba prostora sta od večjih umetnikov okusno prirejena, tako da delata na obiskovalca razstave prijeten harmoničen vtisk. Dvorana je odkazana skoraj izključno umetniškemu klubu „Savi“, ki je razstavil skupaj 38 komadov, in sicer so zastopani: Iv. Grohar (6 komadov), Rih. Jakopič (8), Mat. Jama (7), Roza Klein (3), Mat. Sternen (7) in Pet. Žmitek (7). Tu so torej naši moderni in najmodernejši. Razen tega je obešenih v tem prostoru še par slik Henrijete Šantlove, v enem kotu pa stoji kip malega, na tleh sedečega dečka, ki se na roke opira in „doli gleda“ (v vodo, ker je kip namenjen za okrasek akvariju); to je delo mladega istrskega kiparja Iv. Marčelja. Sicer pa je ta stroka na razstavi slabo zastopana, kajti razen treh Zajčevih kipcev (Japonec, Japonka in Egipčanka kot držalka električne svetiljke) ne vidimo na razstavi nikakega plastičnega dela, kar je res škoda. V drugi sobi so razstavili ostali udeležniki, in sicer: Josip Germ (3 slike), Fran Globočnik (4), Ant. Gwaiz (8), Mil. Klemenčič (2), R. Marin (psevdonim, 8), Melita Rojic (6), Henrieta Šantel (11), Hugo Viktor (psevdonim, 8) in Iv. Žabota (8). Ker pogrešamo na razstavi nekatera dobro znana imena slovenskih umetnikov, slika o sedanjem stanju naše obrazujoče umetnosti sicer ni vsestranska in popolna, vendar kaže razstava vse karakterističnejše poteze in glavne smeri, kakor se razvija in koder gre tok našega umetniškega stremljenja. In to je glavno!

Dr. Iv. Merhar.

Našim umetnikom v preudarek. V izložnih oknih tistih ljubljanskih tvrdk, ki imajo naprodaj umetelne predmete, vidimo večinoma reprodukcije izpod rok tujih umetnikov. Reprodukcijske te so neredkoma nižje vrednosti in mičejo samo zato, ker jih prodajalec kot tuje proizvode više ceni nego kako domače umetelno delo.

Tej neljalni domnevi je vdana tudi večina naših razumnikov. Če pogledamo v njih stanovanja, se popolnoma preverimo o tem, kajti nemalokrat vise in stoje po sobah reči, ki ne kažejo prav nič okusa in razuma.

Preveliko vneto za tuje izdelke opravičuje nekoliko okolnost, da naši umetniki le redkokdaj kaj spravijo na trg in da ponujani predmeti često ni docela dovršen, drag pa tako, da mu ne zmore cene prijatelj umetnosti iz srednjega stanu. A ta srednji stan je baš tista vrsta ljudi, ki si želi v svoji lepoljubnosti omisliti umotvor, ko bi ne bil predrag.

Našim usivarjajočim umetnikom bi zategadelj jako priporočali, da bi pri proizvodnji umetelnih predmetov vpoštevali to okolnost. Opozarjamo jih zato na prakso mnogih umetnikov, po kateri delajo umetelne proizvode za manj imoviti srednji stan. Posamezne, posebno tipične in zaraditega za prodajo jako pripravne predmete izdelujejo namreč šablonsko, to je, napravijo dotični original, ga izpavzajo in pavzo izprebodejo; tako si prirede razmnožilno sredstvo za konture. Z odtiskovanjem si umetnik lahko omisli poljubno število kontur, ki jih potem vse hkratu izbarva. Samo na ta način je mogoče izdelovati dobre reči za nizko ceno. O resničnosti te trditve se docela prepričamo, ako potujemo po Italiji ali Nemčiji; ondaj si lahko kupimo res lepih in z rutino izvršenih izdelkov (zlasti akvarelov) za nekaj frankov ali mark.

Ugovarjalo se bo, da šablonsko delo ni opravilo umetnikov. Res ne sme biti tako delovanje naših umetnikov edino njih opravilo, toda razvijajoči se, a ubožni talent se lahko reši s tem marsikatero bridke nadloge in koristno uporabi svoje proste ure.

S prirodnimi lepotami tako oblagodarjena domovina naša ponuja našim umetnikom preobilo motivov za tako delovanje. Skupine v narodni noši (na narodnih plesih, na cerkvenih shodih, svatovščinah itd.) so bogata snov ne samo slikarju, ampak tudi kiparju in rezbarju.

Ob sedanjem cvetočem tujskem prometu bi taki predmeti daleč daleč proslavili naše prelepe kraje; saj smo se prepričali na svojih potovanjih, da baš tujec največ pokupi takih reči, zlasti če so tipične za dotične dežele, po katerih potuje. Seveda mora biti blago ceno ter umetelno izdelano.

Ako bodo naši umetniki izdelovali take tržne predmete pa ravnali po razloženem načinu, ki se je drugod že udomačil, se ustanove tudi tiste cene, ki so edini porok izdatnemu prometu.

Našim prodajalcem umetnin se s tem razgrinja novo polje za razpečevanje umetelnih proizvodov. Ako bi pa bili ti poklicani posredovalci med umetniki in občinstvom nasprotnega mnenja, lahko umetniki sami po komisijskem potu spravijo svoje izdelke med ljudi.

A. H. O.

Opomnja uredništva. Da bi se omogočilo enotno postopanje pri razsojanju umetelnih predmetov glede njih primernosti za prodajo in glede določitve tržne cene, bi „Zvonovo“ uredništvo drage volje sodelovalo po izkušenih in objektivnih strokovnjakih.

Diletantom. Lepo in hvalno je, da se bavijo z umetnostjo tudi neumetniki in neumetnice. Njih izdelki včasih prekašajo navadno blago, vendar opazi večše oko, da jih je delala premalo za to izobražena oseba, oziroma samouk. Taka zabava je jako hvalna, ako ni v nadlego javnosti, to je, ako se ne sili na ogled. S tem, da se taki predmeti razstavljajo, pa dobiva napačno mnenje opore, da je vse dobro, kar se razstavlja, in da je kaka reč baš zato razstavljena, ker je dobra. Ker je razstavam umetelnih proizvodov vzbujati in bistriti čut za umetnost, naj se nikakor ne razstavljajo taki diletantski izdelki! Odločno pa je grajati sedanjo splošno razvado, po časopisih celo hvaliti tako blago. Takšno hvalisanje ne poučuje laika, ampak mu le utrjuje napačno sodbo in ga zavaja tudi v škodo.

Danes nočemo kaj več o tem pisati. Ako bi pa te dobrohotne besede ne zalegle, bomo poslej v prid javnosti obravnavali tudi o takih delih, kakor jim pač pristoji.

Vse razstavljalce umetelnih proizvodov pa prosimo, naj pri razstavljenih predmetih in v časopisih naznanjajo rok, do katerega so predmeti razstavljeni. Na ta način bo kritiku mogoče, razstavljeni proizvod pravočasno oceniti in nanj opozoriti, občinstvo pa si ga bo moglo s pomočjo čitane kritike laglje in bolje ogledati.

A. H. O.

Slovensko gledišče. A. Drama. Letošnja sezona slovenskega gledišča se je pričela kakor običajno dne 1. oktobra, in sicer z uprizoritvijo slovanskega dela, kar nas je prav posebno razveselilo. Predstavljala se je namreč ta večer prvič na našem odru zgodovinska drama Milana Begovića „Gospa Walewska“, o kateri so svoj čas laskavo poročali celo nemški časopisi.

Vse takozvane Napoleonove drame — in tudi „Gospa Walewska“ spada mednje — imajo bolj ali manj namen, kazati nam velikega Korzijanca, čigar osebnost je ozarjena od gloriole herojstva in polbožanstva, v hipih, ko se ga lotevajo človeške slabosti, v hipih, ko je to, kar vsak drug navaden človek. Težka naloga, ki se ne posreči vsakemu in ki se je temeljito ponesrečila na pr. Hermanu Bahru! Kajti treba je stvar napraviti tako, da ne zasenči nobena maroga nimba, od katerega je obdana Napoleonova podoba, in da se ne upre srce, ki je po pravici prevzeto od občudovanja do tega izrednega človeka. Vsaj deloma iz takega namena je pač tudi g. Begović napisal oni prizor, ki se vrši ob pozni uri v Napoleonovem stanovanju med njim in Walewsko, in prav ob tem prizoru smo se posebno zavedali pisateljevega znanja in njegovega dramatičnega talenta. S finim čutom se je izognil gosp. pisatelj tu vsemu, kar bi kvarilo užitek estetično čutečemu srcu, dasi je bila nevarnost velika. Pokazal nam je Napoleona, tega velikega zmagovalca, premaganega od ljubezni, a pokazal tako, da se nam vidi celo v svoji onemoglosti velik. — Drugo, kar nam je v tej drami zlasti imponovalo, je v vseli detajlih tako plastično izklesani značaj gospe Walewske. Ničesar ni v vsem njenem početju, kar bi nas motilo — vse je naravno, človeško in celo v trenutku, ko se odloči, da res postane to, za kar jo je njen mož prezgodaj in torej po krivici označil — kurtizana Napoleonova, nam ostane simpatična. Vsekakor je „Gospa Walewska“ jako lepó delo, v katerem posamezne neznatne hibe izginejo spričo obilih velikih vrlih.

Ponovila se je „Gospa Walewska“ dne 8. oktobra.

Dne 6. oktobra zvečer in 20. oktobra popoldne so igrali Schillerjeve „Razbojnike“. Dne 18. in 20. oktobra zvečer pa se je uprizorila noviteta „Tat“, igra v treh dejanjih, spisal Henry Bernstein, čigar dramo „V stiski“ smo videli v lanski sezoni. Drama „Tat“ se odlikuje po dobri karakterizaciji nastopajočih oseb. Edini Fernand se nam zdi nekoliko neverjeten, kajti fant, ki ima po lastni izpovedbi hkratu kar dve ljubici, se pač ne bo tako silno zaljubil še v tretjo in celo omoženo žensko, da bi bil voljan, žrtvovati ji svojo čast, da, morda celo svojo eksistenco, ter izdati se za tata na ljubo njej, ki je prava tatica. Idealna ljubezen to ne more biti, ker si je nemogoče misliti idealno ljubezen pri človeku, ki ji išče utehe kar na treh straneh, a da bi mu bila Marija zagotovila kako uslugo, ki bi ga bila pri nje-

govem temperamentu vsekakor mogla premočiti vsaj za hip, ne moremo verjeti zaradi tega, ker bi se kaj takega ne ujemalo z ostalim dejanjem. Tako ostane ta stvar nepojasnjena in pisatelj je nemara zato uredil tako, da se Marija in Fernand domenita o dotični zadevi za odrom in ne na odru, ker drugače ni mogel iz zagate in ker se je zanašal na to, da ne bo nihče natančneje izpraševal po motivih, vsled katerih se je Fernand izdal za tatu.

Drama je pisana pač samo radi drugega dejanja. Pisatelj je hotel pokazati, kako moč ima lahko poltna ljubezen. Dramatični višek doseže igra v trenutku, ko se da Richard omamiti poželjenju tako, da za hip pozabi podli čin svoje žene in se v njenem objemu popolnoma vda nasladi — kočljiva točka, ki je izvedena jako spretno, ki pa zahteva seveda tudi spretnih igralcev, da se ne pretvori v banalnost. V tem dejanju nahajamo toliko resničnih potez, da se nam vidi, kakor bi bilo posneto po življenju. Res, vsak mož se ne bo dal premagati tako, ogorčenje v srcu ne zamre pri vsakem človeku tako naglo, a motivacijo za to, da se pri Richardu srd tako hitro umakne ljubezni, čujemo že v prvem dejanju. „Poročena sta šele enajst mesecev“, pravi ondi kar tako mimogrede Izabela. Ta stavek je navidezno brezpomemben, a je v istini potreben, da je umljivo to, kar vidimo v drugem dejanju. Toda baš ta stavek nam razodeva tudi slabost drame. Kakor pri mnogih drugih modernih dramah se moramo tudi tu vprašati: Kaj pa potem, kaj čez dve, tri leta, kaj potem, ko se možu ohladi ljubezen, ko lepota njegove žene ne bo imela več iste moči do njega kot zdaj in ko morda tudi lepota ne bo več ista... Seveda ni da bi moral človek misliti na take stvari, toda če misli, potem se vpraša nehote tudi: Je li res dramatična umetnost za to tu, da nam predstavlja take mimoidoče epizodice iz življenja? Tudi tu moramo namreč reči: Drame ni konec, prava drama se šele prične in konča se najbrž žalostno. Kajti posledice podlega čina bodo trajale celo življenje! Nikdar ne bo mogel mož pozabiti, da je njegova žena tatica, in celo življenje bo ona trpela radi tega svojega čina, trpela tem bolj, čim bolj bode pojemala njena moč do moža... Je pač težko ustvariti kaj v vsakem pogledu popolnega! Starejše drame so skušale podati nekaj bolj celotnega, z ozirom na usodo dotičnega junaka končno završenega, a so morale ostati v detajlu nedostatne, novejše drame nam osvetljujejo posamezen moment iz življenja vsestransko in nam ga slikajo morda z blestečimi, pristnimi barvami, a ostanejo radi tega fragmenti, epizode! —

Štiridejanska burka „Dva srečna dneva“, spisala Fr. Schönthan in G. Kadelburg, ki se je uprizorila prvič na našem odru dne 22. oktobra in ponovila dne 24. oktobra, je povsem taka, da bi se nič ne čudili, ako bi bila provzročila našemu gledišču dva nesrečna dneva. Da ju ni, gre zahvala gosp. Verovšku, ki je nastopil ta dva večera kot gost v vlogi Feliksa ter tudi k reprizi privabil še dokaj občinstva.

V dramskem igralskem osebju so se od lani zvršile nekatere izpremembe. Lepa pridobitev za naše gledišče sta gospa Boršnikova in gospa Kreisova. Obe sta odlični umetnici, a zdi se nam, da govorita obe nekoliko premalo razumljivo. Najbrž temu nista sami krivi, temveč njihov organ, a skušali naj bi vendar, da to hibo po možnosti odstranita. Gospod Haasen, ki je tudi na novo angaževan, je dober igralec. Ugajal nam je zlasti kot Napoleon v „Gospe Walewski“. A njemu nagaja zopet jezik. Upamo, da se kmalu odvadi našemu jeziku tujega naglasa.

B. Opera in opereta. Prvo operno predstavo smo imeli dne 4. oktobra. Pela se je ta večer prvič na našem odru „Manon“, opera v 4 dejanjih, spisala

Prizoritev 24. 10. 1888. nekaj laborija o namenu osti.

Henri Meilhac in Philippe Gille, uglasbil Massenet, v kateri se je predstavilo občinstvu novo operno osobje. Da bode prej ali slej storila naša opera korak nazaj, na to smo morali biti že davno pripravljeni, ker je bilo jasno, da se ne bo mogla dolgo vzdržati na višini, ki jo je bila vsled srečnih okolišnosti dosegla in ki je bila neobičajna za provincijalni oder. Se je li zgodilo to že letos, o tem izrekati končno sodbo bi bilo zdaj še prezgodaj. Čudno bi ne bilo, ker je zadnji čas poseglo še nekaj drugega vmes — gmotno vprašanje, ki je bilo še vselej odločilno in spričo katerega mora umolkneti vsaka kritika. Vobče moramo reči, da je novo engaževano operno osobje prav simpatično in vsekakor smemo biti z opero še vedno zadovoljni. Primadona gospodična Marija Collignon in tenorist g. Stan. Jastrzebski sta dve moči, ki se lahko sprijaznimo z njima, dočim se nam v ostalem osobju itak obetajo še izpremembe.

Ponovila se je „Manon“, ki je v muzikalnem oziru jako odlično delo in povsem tako, da se lahko priljubi občinstvu, doslej še dne 10. in 29. oktobra.

Dne 12., 15. in 26. oktobra pa se je uprizorila našemu občinstvu doslej še neznan opereta v treh dejanjih s predigro: „Punčka“ (La poupée), ki jo je spisal Maurice Ordonneau, uglasbil Edmond Audran — delo, za katero se bo težko ogrel resen človek, dasi obsega lepe pevske in glasbene točke. Sicer pa gre sodba o operi in opereti našemu strokovnjaškemu ocenjevalcu.

Dr. Zbašnik.

Naša opera. Novo sezono je pričela slovenska opera s francoskimi proizvodi; uprizorila je intendantca Julesa Masseneta „Manon“, izza leta 1884. priljubljeno repertoarno opero francoskih, nemških in čeških gledališč, ter Edmonda Audrana opereto „Punčka“ (La poupée).

V „Manoni“ se kaže Massenet (roj. 1842. leta v St. Etiennu) kaj simpatičnega skladatelja, z lahkoto ustvarjajočega romantičnega lirika. Prekipevajoča melodij je glasba Massenetova, lahko umljiva in prikupljiva, z gracijo se odlikuje v svojih koketnih ritmih, po pristrčnosti v svojem toplem temperamentu. Ima pač glasba njegova v izobilju, kar bi naj bilo muziki prvo svojstvo: ima cvetočo melodijoznost, oni lepi čar, ki ga nadomesti v glasbi težko kaj drugega, saj ostane melodij prazna glasba le votel nič, naj bo odlična še tako bistroumno s skladateljskimi modrostmi. Le nepopolna se je podala „Manon“ v slovenskem gledališču: oskubena je v vsakem dejanju, tretjega dejanja prva slika je bila sploh izpuščena, preostal je le torzo, ki kaže Masseneta v značilnih potezah znamenite njegove skladbe; nekoliko so pač krive skromne naše razmere, ki v to silijo, vsekakor pa je seveda komodno, izpuščati, kar je sitno.

Audrana (roj. 1842. leta v Lyonu) opereto „Punčka“ je sprejelo občinstvo burno živahno, bilo je frenetičnega odobravanja več, nego smo ga vajeni pri še tako odličnih operah. Operetni žaner je spravil poslušalce v vidno dobro voljo, naivnost dejanja in glasba v njeni kabaretni preprostosti sta ugajali vsem, zlasti mladini. Priznati pa je, da je Audranova operetna muzika prosta banalnosti, prijazna je in zabavna pa primerno lahkoživa.

Operno in operetno osobje si je nabavila gledališka intendantca letošnjo sezono od kraja vse novo, odšli so vsi, ki so se nam omilili v prejšnji sezoni. Izbira je, kolikor moremo za zdaj presoditi, srečna; hvaliti je pri vsakem izmed novih predstavitev mnogo dobrega in pri nobenem ni videti ničesar, kar bi izzivalo grajo.

Dr. V. Foerster.

Med revijami

„Slovenija“ je naslov novemu slovenskemu časopisu, ki je začel izhajati sredi oktobra kot oficijalno glasilo narodno-napredne stranke v Ljubljani. „Slovenija“ izhaja v obliki revije vsak četrtek in stane do konca letošnjega leta dve kroni. Prinašala bode, kolikor moremo posneti iz prvih števil, razen političnih člankov tudi sestavke beletristiške in kritične vsebine.

O Ketteju in Murnu je spisala Zofka Kveder-Jelovšek v 10. številki „Savremenika“ povodom 2. izdaje Kettejevih poezij kratko študijo, ki jo posebno omiljujejo osebni spomini naše vrle rojakinje, ki se tudi vidno zaveda, da je Slovenka. Na str. 605. hvali Slovence: „Rijetko tko od nas boluje na hipermodernim osjećajima, na onoj duševnoj rastrganosti in nejasnosti, kojom tako često urodi današnji kulturni evropski život.“ Za našo prisateljico to res velja, a za druge — žal da ne!

Dr. Jos. Tomišek.

„Hrvatska Danica“ je zabavno-poučen list za preprosto ljudstvo; izhaja v Zagrebu vsakega 15. dne in stane celoletno le 1 K 30 v. — Tretji letnik je bil nehal sredi leta, a s tekočim letom je nastopil list na novo pod novim uredništvom, ki pravi, da mu je „uvijek na umu, da pučka prosvjeta u nas Hrvata stoji na vrlo niskom stepenu, a da dotle, dok naš narod ne dignemo na isti prosvjetni stepen poput drugih naroda, ne može biti pravog napretka u Hrvatskoj“. Z dobrimi, lahкими spisi deluje list v svojem četrtem letniku v to svrhu.

Dr. Jos. Tomišek

Zofka Kvedrova-Jelovškova, Vesničkė povidky. V Praze. Nakladatel J. Otto. 1907. 344 str. — Kot št. 222. „Ottove cenene narodne knjižnice za zabavo in pouk“ so izšle v češkem jeziku te „Vaške povesti“ Zofke Kvedrove-Jelovškove. V istini, vabi te že lična vnanjost knjižice, da jo vzameš v roko; ovitek ti kaže sliko selske kočje, tiho idilo. Podjetno pero gospe pisateljice scznanja Hrvate in Čehce s slovenskim svetom; ta knjiga, ki obsega povesti in črtice, spisane prvotno v slovenskem jeziku, bo služila pred vsem Čehom, a utegne biti dobro došla zlasti tudi onim Slovencem, ki bi se ob znani snovi hoteli učiti češkega jezika. Iz sredine knjige jih bodo pozdravile znane besede: „Stojí, stojí Lublanička, Lublanička dlouhá... (ves).“

Fr. I.

„Slovanský Přehled“. Ta na moralni in zato jaki podlagi slovanske medsebojne pravičnosti stoječa češka smotra je stopila z oktobrom t. l. v svoj deseti letnik. V prvi številki nahajamo v prevodu nekatere pesmi enega izmed prvih sedanjih jugoslovanskih lirikov, hrvatskega pesnika Silvija Stratimira Kranjčevića. Nadalje čitamo v tej številki razen vesti o naši „Družbi sv. Cirila in Metoda“ in naših severnih narodnostnih mejah poseben dopis g. dr. Dermote iz Ljubljane, ki obširneje poroča o značaju in uspehih letošnjih volilnih borb.

Dr. Fr. I.

Behar se spominja v 9. štev. s pohvalnimi besedami tudi „Ljublj. Zvona“. — V isti štev. javlja Salih Bakamović, da prične izdajati turško-bosanski slovar, ki bo poleg 30 tisoč besed obsegal tudi turško abecedo in slovnico ter seznamek vseh turško-arabsko-perzovskih tujk, ki se nahajajo v „bosanskem“ jeziku. — Taka knjiga bo dobro došla tudi nam.

Dr. J. T.

Splošni pregled

Dušan Simić †. Dne 17. oktobra je umrl v Belgradu nadarjeni srbski pesnik Dušan Simić, jedva 29 let star. Njegovi najboljši umetniški proizvodi so pesmi: „Dubrovniku“, „Bosni“ in „Noč v Prizrenu“. Lahka mu zemljica!

Vela Nigrinova, znana heroína, je praznovala 23. m. meseca petindvajsetletnico svojega umetniškega delovanja. Priredila se je tem povodom v belgrajskem gledišču, katerega članica je naša rojakinja že dolgo vrsto let, slavnostna predstava. Uprizorila se je Sudermanova drama „Dom“, v kateri je igrala slavljénka Magdo, ki spada, kakor znano, med najboljše njene vloge.

Jugoslovanska ideja in Slovenci. V IX. zv. let. „Zvona“ sem poročal med književnostmi o Tumovi brošuri „Jugoslovanska ideja in Slovenci“. V zvezi z njo je omeniti še tri brošure, ki se takisto bolj ali manj bavijo z jugoslovanskim vprašanjem; ena je „der Panславismus. Eine nationalpolitische Betrachtung“ Cilli 1906, Druck der „Zvezna tiskarna“, Verlag der „Zvezna trgovina“ von... x, 67 strani. Tej študiji je s Tumovo razpravo skupna misel, da se Slovenci sami ne moremo rešiti pogibelj; nada, da pravica mora priti, je iluzorna; nova volilna osnova ne bo odstranila nemškega minoritetnega „liberum veto“; hrvatsko državno pravo in jugoslovanska ideja se pisatelju zdita umestna in mogoča le, če ju podredimo drugi ideji kot njen del; „vzajemnost slovanska“, ki je češkega porekla, je fraza, ker ji nje izumitelji, Čehi, sami jemljejo realnost, krivo pojmujoč rusko-poljsko vprašanje. V rusko-poljskih odnošajih leži težišče Slovanstva in vsake slovanske vzajemnosti; zakaj samo Rusi in Poljaki imajo osigurano existenco. Slovani so doslej slepo le občudovali in hvalili oficijalno Rusijo in postali pri tem celo hvalitelji avtokratizma, a Poljske niso poznali. Ako bi Rusija dala Poljski avtonomijo, bi bil storjen prvi korak k velikopotezni slovanski politiki; druga etapa bi bila trozveza Avstrija-Rusija-Francija, ki bi jo izposredovali Poljaki. S to trozvezo pa bi v Avstriji padla nemška nasilna hegemonija in prodrlo Slovanstvo; to bi bil tretji korak slovanske etapne politike. Četrta etapa bi bila obnova poljskega kraljestva; za poljske pokrajine bi se v oni politični konstelaciji Avstrija lahko odškodovala z „maršem v Solun“. Evo, kako se je vse to lepo izvršilo brez Slovencev in Hrvatov! Ves slovanski boj bodo izbojevali Poljaki, mi pa lahko v hladu čakamo ugodnega uspeha rusko-poljske borbe. Pri tej rešitvi slovanskega vprašanja smo Slovenci brez vloge, brez dela; pisatelj nam je odločil za sedaj nalogo lastne krepitve v odporu zoper „Drang“: boj proti alkoholu, proti prirojeni lahkomišelnosti in nestalnosti, skrb za šolo in žensko naobrazbo itd., sploh „malo vojno“; to bo priprava za „odločilno bitko“, a „nikakor ne dajmo misliti, da jo bomo s tem že dobili; boj bo dobojevan, ko bodo Poljaki in Rusi vrgli z Avstrije moro pruskega okuženja.“ — Ni dvoma, da je v Lenardovi brošuri mnogo istine; brezdvomno je važna izmiritev Poljakov in avstr. Malorusov za razvoj polit. razmer v dunajskem parlamentu. A sumljiva je pasivnost, na katero nas je obsodil gospod pisatelj v političnih vprašanjih; ali naj bo vsa rešitev za nas le na daljnih poljskih tleh, tu doma pa nič, kjer trka s hrvatskim vprašanjem trializem že na vrata? Na hrvatsko stran se je izpreobrnil pisatelj — g. Leopold Lenard — v

svoji drugi brošuri „Die Wiener ‚Trippel - Allianz‘ und die Lemberger Staats- und Hauptaktion“ beleuchtet von * * * (Wien, 1907, Kommissionsverlag: Katoliška bukvarna Laibach, cena 1 K), kjer čitamo na koncu: „... Hrvate je dobiti le z izpolnitvijo državnega prava. Seveda bi bil to prvi korak k novi federalistni ustavi in k ‚avstr. državnih zvezih‘, ki mora neizogibno priti prej ali poznej.“ S tem je prišel g. pisatelj temeljem naše vnanje politike bliže in je s tem postal realnejši. Sploh bi rekel, da išče g. Lenard rešitev preveč v visoki politiki in da poleg poljsko-rusinskega vprašanja prezira druge slovanske spore, ki se dajo odpraviti le, ako jim poiščemo nravne, ozir. nenravnne temelje. „Slovanska stvar more vzcvesti edino na silnih osnovah moralnih“, ki izključujejo imperijalistne težnje enega slovanskega naroda nad drugim. To moralno stališče slovanske medsebojne enakopravnosti zavzema urednik „Slov. Přehtleda“, A. Černý, in z njega tolmači slovansko vprašanje sedanosti v brošuri „O slovanské vzájemnosti v době přítomné“ (odtisk iz „Naše Dobe“, XIII. V Pragi 1906). Černý hvali Slovence, da se ne pripravajo nikjer s Hrvati, marveč delajo z njimi skupno zoper tuje sile, ter z uteho pozdravlja novo jugoslovansko kulturno gibanje. V tem tiči prednost stališča Černega, da ne sodi vsega slovanskega sveta po kraju, kjer živi ali kjer je kdaj živel, ampak da odmerja vsakemu delu slovanskega sveta zadačo po njega lastnem značaju in položaju, a seveda z vednim ozikom na ostale skupine. Kar zastopa Černý za ves slovanski svet, to je izvedel Tuma natančneje za naš jug. Oba zahtevata pozitivno kulturno delo, dočim stoje pri Lenardu v ospredju politične konstelacije.

Dr. Fr. Ilešič.

Listnica uredništva. Gospod N. D. v Trstu. Težko je ocenjevati take stvari! Vi živite v veri, da so poezije iz „albuma neznanega pesnika“ nekaj posebnega — zakaj nas silite, da Vam omajemo to vero? Včasih molči urednik tudi iz — dobrohotnosti! Pred petdesetimi leti bi bil morda še kak slovenski list natisnil pesem, kakršna je „Na jadranskem morju“, dandanes nobeden. Če ne verjamete, pa poskusite! Brez zamere! — Poetu „Izgubljenega ideala“. Vprašajte, če smete še nadalje pošiljati svoje „Poezije“. Nihče Vam ne more braniti, a če smemo prositi — nikar! — Gospod Devin Branko. „Poplavaj drobna ptičica...“ tako se začinja ena poslanih nam pesmi. Ne poznamo nobene „drobne ptičice“, ki bi znala plavati. Plavajo race, gosi, a teh vsaj ne boste pošiljali do svoje ljubice! Razžalili bi jo! Tudi vse drugo nezrelo. — Gospod Štefan Poljanec v G. Vaše moške besede nam ugajajo. Iz njih posnemljemo, da ste mož resnega stremjenja. Izmed poslanih pesmi pride prilično ena ali druga na vrsto. — G. Pavel Golob. Ali bi se ne hoteli potruditi do urednika? Poslane stvari so take, da bi se dalo o njih kaj reči, a ustno bi se to najlažje opravilo.

